

Kateřina MAÝROVÁ

Dva znovupřipomenuté prameny k dějinám literátských bratrstev v Českém Brodě a v Jaroměři z druhé poloviny 16. století, dochované ve sbírkových fondech Strahovské knihovny Královské kanonie premonstrátského řádu v Praze na Strahově

Dovolte mi, abych Vás s ohledem na tématiku této konference upozornila alespoň rámcově na dva významné prameny k dějinám českých literátských bratrstev, které jsou nyní v majetku Strahovské knihovny Královské kanonie premonstrátského řádu na Strahově.

Na oba materiály jsem narazila v poměrně nedávné době díky ochotě a vstřícnosti pana kolegy Jana Pařeza, Ph.D., který jakožto správce fondu Strahovské knihovny jako jeden z mála obecných historiků věděl o jejich existenci. Do budoucnosti jsme se rovněž dohodli na spolupráci, týkající se obecně-historického a muzikologického vyhodnocení těchto unikátních dokladů literátských aktivit ze dvou českých měst, Českého Brodu¹ a Jaroměře.

O jaké pramenné materiály se tedy konkrétně jedná?

Úvodem musím poznamenat, že v obou případech jde o matriky, jež již v minulosti byly známy několika generacím historiků. Na začátku devadesátých let 18. století bezpochyby prošly rukama Johanna Gottfrieda Dlabacze,² který z nich pro rytíře Josefa Antona Stephana Rieggera přeložil do němčiny a ocitoval několik

¹ O českobrodských literátech v poslední době ve své heuristicky nesmírně cenné studii pojednal Miloš DVOŘÁK, *Literátské bratrstvo a městská rada v Českém Brodě*, in: *Od středověkých bratrstev k moderním spolkům* (= Documenta Pragensia XVIII), Praha 2000, zvl. s. 77-139.

² Pokud bude v dalším textu o tomto významném členu premonstrátského řádu na Strahově zmínka, tvar jeho jména a příjmení bude uváděn většinou tak, jak byl zvyklý se sám podepisovat, tj. v latinizované podobě: Joannes Godefridus Dlabacz (17. 7. 1758 – 4. 2. 1820). Pokud bude v textu odkazováno na hesla a další literaturu užívající počestěné tvary, budou ponechány v dané české formě. K Dlabaczově osobnosti viz např. základní informace v hesle: „*Dlabacz Jan Bohumír*“, in: *Všeobecná encyklopedie Diderot ve čtyřech svazcích*, díl 1. a/f, Praha 1996, s. 570.

pasáží (stanovy a pravidla českobrodských literátů z roku 1593) v desátém sešitu jeho několikasvazkového díla „Materialien zur alten und neuen Statistik von Böhmen“, vydaném v Lipsku a Praze v roce 1790.³

V uváděném Dlabaczově článku, nazvaném „Einige Nachrichten von den sogenannten Literatengesellschaften in Boehmen“, je zmínka rovněž o matrice jaroměřských literátů „Album almae societatis literariae in inelyto Jaromierzicis Albim“ z roku 1596.⁴

Antonín Rybička ve svém článku „O bývalých společnostech čili kůrech literátských“⁵ informoval obecně v rámci výčtu literátských bratrstev, činných v průběhu 16. století až do jejich zrušení za Josefa II., o českobrodských i jaroměřských literátech, jejich matriky však nejmenoval. V otázce existence českobrodských artikulí a pořádků zase poukázal na Dlabaczův německý překlad v Rieggerově práci. Na ni se pak dále v roce 1886 odvolal ve své studii „Sborové literátův čili: kůry literácké v Čechách“ Ferdinand Tadra.⁶

Z dalších historiků, zabývajících se dějinami literátských bratrstev, se pak o obou pramenech ve své obsáhlé dvousvazkové monografii z roku 1893 zmínil Karel Konrád,⁷ aniž by je ovšem nějak detailněji popsal a historicky zhodnotil.

³ Srov. , Josef Anton Stephan Ritter von RIEGGER, *Materialien zur alten und neuen Statistik von Böhmen, X. Heft*, Leipzig-Prag 1790, zvl. s. 172, 175-177 a 178.

⁴ Srov. k tomu výše citovanou Dlabaczovu stať Johann Gottfried DLABACZ, *Einige Nachrichten von den sogenannten Literatengesellschaften in Boehmen*, in: J. A. S. von RIEGGER, *Materialien*, s. 178. V této souvislosti je nutno poopravit jím poprvé uvedenou dataci vzniku jaroměřského alba – srov.: „Das Protokoll der Literatengesellschaft der Stadt Jaromirz ist vom Jahr 1597 und führt den lateinischen Titel: Album almae societatis literariae in inelyto Jaromierzicis Albim...“ Daná časová korekce vyplynula z kritického studia pramene, viz níže. Za zmínku též stojí, že Dlabacz špatně přečetl název originálu. Místo „in inelyto Jaromierzicis Albim“ má být „in Inelyto Jaromierzio cis Albim“. Srov. obrázek 3 v příloze.

⁵ Srov. Antonín RYBIČKA, *O bývalých společnostech čili kůrech literátských*, in: Památky archaeologické a místopisné, dílu X. ročník 4, 1887, s. 719-734, zvl. s. 720, 722, 728-730 a 731.

⁶ Viz Ferdinand TADRA, *Sborové literátův čili: kůry literácké v Čechách*, in: Památník Pražského Hlaholu. Na oslavu 25leté činnosti spolku z usnesení výboru sestavili J. Srb a Ferd. Tadra, nákladem zpěváckého spolku Hlahol, Praha 1886, s. 1-72, zvl. s. 13, 34 a 35.

⁷ Viz Karel KONRÁD, *Dějiny posvátného zpěvu staročeského od XV. věku do zrušení literátských bratrstev. I. část: XV. věk a Dějiny literátských bratrstev*, Praha 1893, zejm. strany V, 12, 15, 27, 127-128, 164-166, 169, 171, 174-175, 177-178, 191, 194, 196, 226, 234-235, 261, 309-310, 403-404, 408, 416 a 456 k literátům v Českém Brodě a strany 2, 13-14, 24, 132-133, 164, 177, 321-322, 401-403, 406-407, 412 a 451 k literátům v Jaroměři. V II. kapitole své obsáhlé práce, věnované literátským bratrstvům působícím v Čechách, na Moravě a Slezsku do roku 1620, se v oddílu b), týkajícím se zřízení a správy literátských bratrstev, zmiňuje o několika málo místech (viz tamtéž, s. 163-165), odkud se nám dochovaly literátské stanovy. V této souvislosti jmenuje na území Čech literáty z Hradce Králové, Chlumce nad Cidlinou, Mladé Boleslavi, Českého Brodu, Prachatic, Českých Budějovic, Prahy (kostela sv. Vojtěcha v Podskalí a sv. Valentina), Sadské, Poličky, Jaroměře, Jablonného nad Orličkou, Police nad Metují, Žebráku a Litomyšle, přičemž odkazuje vždy na literaturu, kde byla pravidla publikována. V příloze č. III, Listinových

Dobová regionální literatura, zohledňující dějiny města Jaroměře,⁸ si sice v krátkosti všimla činnosti jaroměřských literátů, jež v 16. století patřili k jednomu z nejbohatších bratrstev v Čechách, svoji pozornost však zaměřila spíše na popis jejich kancionálů, a o existenci jejich matriky patrně neměla ponětí.⁹

Vnímavým kolegyním a kolegům již patrně z tohoto úvodního exposé dochází, že prameny, o nichž nyní hodlám krátce referovat, jsou právě ona dvě literátská alba, jež osobně viděl a prostudoval před více než 200 lety jako jeden z prvních Joannes Godefridus Dlabacz.

Bude tedy řeč jednak o „Matrice aneb Matce bratrstva a jednoty literátské v městě Brodě Českém“,¹⁰ založené v roce 1593, a „Albu Almae Societatis Literariae, in Inclyto Iaromierzio cis Albim“ jejich jaroměřských kolegů z roku 1596.¹¹ Okolnosti a doba, za nichž se obě matriky dostaly do majetku Strahovské knihovny Královské kanonie premonstrátského řádu na Strahově, nejsou známy. Dle informací J. Pařeza nejsou záznamy v soupisech knih Strahovské knihovny kompletní.¹² Českobrodská matrika byla dle písemných údajů, připsaných do matriky katalogizátorem knihovny Emerichem Petříkem, podchycena až v první polovině 19. století, i když byla nepochybně získána mnohem dříve. K matrice jaroměřské se mi zatím nepodařilo vysledovat žádné konkrétnější údaje ohledně doby jejího získání premonstrátským řádem.

Skutečnost, že oba jmenované důležité prameny k dějinám zmiňovaných literátských bratrstev byly pravděpodobně po dlouhou dobu deponovány právě v rozsáhlých sbírkových fondech Strahovské premonstrátské knihovny, tedy

přílohách, viz s. V až XXII, pak přetiskuje mezi 7 dalšími významnými dokumenty k činnosti českých literátských družin i pravidla pardubických literátů z r. 1628 a literátů v Polné z roku 1674.

⁸ Viz zejm. Antonín KNAPP, *Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem*, Jaroměř 1887, zvl. s. 68-73.

⁹ Antonín KNAPP ve své práci o historii města Jaroměř bezpochyby poctivě prošel všechny tehdy dostupné místní historické prameny, jejichž soupis podal na samém začátku paměti.

¹⁰ Je uložena ve fondech Strahovské knihovny pod signaturou D. D. II. 9. Jak již bylo v předchozí uváděné literatuře k danému tématu mnohokrátě poukázáno, českobrodská matrika dokumentuje aktivitu literátského bratrstva v Českém Brodě, které působilo při kostele sv. Gottharda.

¹¹ Je dochována pod signaturou D. C. II. 2. Jak vyplývá ze zápisu na první straně jaroměřského alba, tato památní kniha byla založena roku 1596 a vztahuje se k činnosti literátského bratrstva v Jaroměři, jež fungovalo při kostele sv. Mikuláše.

¹² O knihovním řádu Strahovské knihovny z konce 17. století viz studii Běla PRAŽÁKOVÁ, *Strahovský knihovní řád z roku 1672*, in: Strahovská knihovna. Sborník Památníku národního písemnictví, No. 5-6, Praha 1970-1971, s. 405-420, kde je odkázáno i na další literaturu vztahující se k dějinám Strahovského kláštera a jeho knihovny. Studie je cenná mj. proto, že jsou zde uvedena jména a doba působení strahovských knihovníků od prvního oficiálního knihovníka Bohumíra Hohenbergera, jmenovaného do funkce roku 1672 v souvislosti s uvedením knihovního řádu, až do doby po roce 1820, kdy zde po Dlabaczově smrti nastoupil jako knihovník Adolf Fischer.

knihovním fondu, kde by z hlediska jejího řádového zaměření málokdo mohl předpokládat jejich výskyt, zřejmě bylo jednou z příčin, že zejména matrika jaroměřských literátů po dlouhou dobu unikala pozornosti současných historiků.¹³

Vzhledem k výše uvedeným faktům se osobně domnívám, že se oba prameny mohly dostat do fondu Strahovské knihovny ještě za Dlabaczova života, přímé doklady k této hypotéze nejsou ovšem v jeho pozůstalosti doložitelné.¹⁴

Předpoklad, že se přinejmenším alespoň výše zmiňovaná matrika českobrodských literátů z roku 1593 mohla dostat do fondů premonstrátské knihovny ještě za Dlabaczova působení,¹⁵ podporují jeho vlastní předmluvy k čtyřsvazkovému dílu, nazvanému podle I. svazku „Bohemo-Brodensi Eruditi“ a doloženému ve fondech premonstrátské knihovny na Strahově pod signaturou DB IV 41-44.¹⁶

¹³ Problematice literátských bratrstev, zejména v době pobělohorské, se v poslední době soustavně věnuje historik Jiří Mikulec. Srč. např. jeho knižní publikaci Jiří MIKULEC, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*, Praha 2000. Srov. dále jeho habilitační práci, přihlášenou v roce 2004 k obhajobě v Ústavu českých dějin Filosofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (dále citováno pod zkratkou FF UK). Viz Jiří MIKULEC, *Náboženská bratrstva v Čechách v 17. a 18. století. Příspěvek k výzkumu barokní lidové zbožnosti*, Ústav českých dějin FF UK, Praha 2004.

¹⁴ Viz zejm. práci Bohumil RYBA, *Soupis rukopisů Strahovské knihovny Památníku národního písemnictví v Praze, díl VI/2 – rejstřík k dílu III, IV a V*, Praha 1979, jmenné heslo: Dlabáč, Bohumír Jan, s. 35-37.

¹⁵ Běla PRAŽÁKOVÁ ve výše citované studii uvádí, že Dlabacz vypomáhal ve Strahovské knihovně již v roce 1781, v letech 1786-1802 tu působil jako druhý knihovník a v období let 1802-1820 je veden jako knihovník. Pakliže se v dále zmiňované čtyřdílné práci, zaměřené na evidenci českobrodských učenců, Dlabáč často odvolává právě na českobrodské literátské album, musel při přípravě svého díla, dokončeného roku 1795, mít na Strahově českobrodskou matriku k dispozici pro svá studia. O její existenci však věděl již kolem roku 1786, jak vypovídá jeho komentář k I. dílu: „Quae hic collecta cernis L. B., ea dumtaxat ego tum amore rei litterariae, tum patriae gratitudinis captus officiis, subcisivis diurnis et nocturnis horis collegi, meoque usui pro adornando aliquando litterario opere paravi Anno 1786. Pragae Bohemorum in Monte Sion. Godefridus Joannes Dlabacz Praemonstratensis Strahoviensis, ibique Bibliothecarius secundarius m[anu] p[ro]pria.“

¹⁶ Plný název všech 4 svazků je následující: 1) U prvního dílu [signatura DB IV 41] je na hřbetu vazby uveden nápis „Bohemo-Brodensi Eruditi“. Zahrnuje zápisy o českobrodských vzdělancích tzv. Classis Prima, tj. především o osobách kněžského stavu. I. díl má 230 pagin, přičemž na pag. 227 až 230 je v abecedním pořadí seřazen jmenný rejstřík všech osob obsažených v tomto I. svazku. Viz „Index virorum eorum qui hoc in volumine recensentur.“ 2) Druhý díl [signatura DB IV 42] je označen jako „Classis II. Hic sunt omnes ii, qui alibi nati, Bohemo-Brodenses vel docuerunt, vel etiam senatorum officia obierunt et ibi alvixerunt.“ Záznamy podchycují hlavně příslušníky městské elity – inteligence z druhé poloviny 16. až první třetiny 17. století: primase, městské písaře, notáře, kantory a jejich pomocníky, vedoucí reprezentanty literátského kůru – tzv. volené starší latinského i českého kůru, varhaníky. Na pag. 433 až 436 je zachycen abecední jmenný rejstřík všech osob, vyskytujících se ve II. dílu, srov. „Index virorum in hoc volumine descriptorum.“ U jednotlivých personálních záznamů, týkajících se příslušníků českobrodského literátského bratrstva, jsou uváděny časté odkazy právě na jejich matriku. 3) Třetí díl [signatura

Nechtěla bych Vás na tomto místě nyní zatěžovat detailním fyzickým popisem obou knih. Omezím se dále pouze na jejich rámcový popis s poukazem na to, že především jaroměřská matrika si ještě vyžádá důkladné komparační historické studium, na němž hodlám s J. Pařezem participovat, s ohledem na to, že ve fondech Knihovny Národního muzea v Praze se nachází velice cenný dobový hudební pramen, nepochybně související též s hudebními aktivitami jaroměřských literátů. Jedná se o tzv. Kancionálek český v podobě dvou hlasových knih, označených jako „Tenor“ a „Bassus“, které byly určitou dobu v držení jaroměřského děkanství. Do Knihovny Národního muzea se dostaly koncem roku 1920 v rámci pozůstalosti historika umění Ferdinanda Lehnera.¹⁷

Než vraťme se k literátským matrikám.

Na matriku českobrodského literátského bratrstva bylo kromě zmiňovaného Dlabaczova příspěvku upozorněno v průběhu 20. století již v několika příspěvcích. J. M. Květ se ve své studii, nazvané „Literátské bratrstvo v Českém Brodě“¹⁸ zabýval historií fungování českobrodských literátů a ve stručnosti v české verzi shrnul obsah jejich 20 artikulí, jimiž se po organizační stránce měli literáti řídit. Jak již bylo naznačeno výše, ve své nedávno publikované studii¹⁹ historik Miloš Dvořák detailněji pojednal i o dobovém zastoupení českobrodských literátů v tamější městské radě a poodhalil tak i zákulisí místních mocenských ambicí. Poukázal dále i na skutečnost, že na rozdíl od artikulí jiných literátských bratrstev předbělohorské éry, např. jak je známe z Prachatic,

DB IV 43] zahrnuje informace o tzv. Classis III., tj. vesměs o absolventech Pražské univerzity, osobách tvůrčích, literárně činných, řadících se k vrstvě humanitně vzdělané, latinsky píšící inteligence. Tento III. svazek je na hřbetě uveden nápisem: „Qui in honor. Boeme Brod Quaedam scripserunt“, III. pars. a na 226 paginách shrnuje tehdy dostupné informace o „Omnes ii, qui in honorem Brodae Bohemicae natorum, vel eorum qui ibi vixerunt, aliqua conscripserunt, nullum lumen incolae huius civitatis fuerunt.“ Na paginách 225 až 226 je zařazen abecední rejstřík autorů latinských veršů. 4) Čtvrtý díl [signatura DB IV 44] zahrnuje na 352 paginách zápisy o českobrodských osobnostech a vzdělancích ca od roku 1376 do roku 1792. Jedná se o Dlabaczův rukopis, označený jako „Commentarius de doctis. Bohemo-Brodensibus“, scriptus a Godefrido Joanne Dlabacz, Praga, Anno a Christo nato M.DCCXCV (= 1795). Na paginách 331 až 349 je zachycen „Index omnium eorum, qui in hoc opere describuntur et per enarrationem commemorantur.“

¹⁷ Obě hlasové knihy jsou v Knihovně Národního muzea v Praze deponovány pod jednotnou signaturou IV H 64/I, II. Zachycen je v nich především český a latinský motetový repertoár druhé poloviny 16. století, reprodukován v literátských kůrech na přelomu 16. a 17. století po celých Čechách, jak dosvědčují konkordance s dobovými hudebními prameny z Prahy, Hradce Králové, Rokycan, Ústí nad Labem, Sedlčan i moravského Brna. Poprvé o obou knihách, které patří k jedněm z nejdůležitějších památek k dějinám české vokální polyfonie pozdní renesance, zevrubněji referoval kolega Petr Daněk. Viz příspěvek Petr DANĚK, *Neznámý pramen vokální polyfonie české provenience*, in: Sborník referátů z konference „Nové poznatky o dějinách starší české a slovenské hudby“, pořádané ve dnech 28. 2. – 1. 3. 1984 v Praze, Praha 1988, s. 71-76.

¹⁸ Viz J. M. KVĚT, *Literátské bratrstvo v Českém Brodě*, in: Vlastivědný sborník Českobrodsko 2, Praha 1959, s. 38-48. Obsah českobrodských článků je tu otištěn na s. 39-40.

¹⁹ Srov. výše op. cit. v poznámce č. 1 tohoto příspěvku.

Humpolce, Sušice nebo Českých Budějovic, jsou českobrodské články významné právě tím, že vypovídají názorně o tom, jaké úctě a vážnosti se v Českém Brodě těšila místní škola.

Ač je tedy českobrodská matrika z hlediska obecně-historického poměrně detailně prozkoumaný pramen, přesto si na tomto místě dovoluji rekapitulovat alespoň rámcově její základní paleografický popis.

Matrika českobrodských literátů je rukopisem, svázaným v renesanční kožené vazbě s rohovým kováním, o rozměru 340 x 215 mm. Dvě kovové spony na upínání chybí, na vrchní straně předních desek je uprostřed umístěno zlaté vlysování s erbem donátora této knihy, českobrodského primátora Melichara Daníka z Vostrova a z Kočic, s datem 1592.

Rozsah vlastní matriky kromě vnějších desek a 1 volného folia před a za vlastním korpusem rukopisu tvoří celkem 225 folií, které jsou do f. 118 důsledně paginovány, pak písař přešel u 4 následujících folií na foliování a do samotného konce je pak rukopis novodobě jinou rukou obyčejnou tužkou foliován pouze sporadicky: poslední novodobě označené folium má číslo 451.

Literátská matrika z Českého Brodu zahrnuje časově zápisy z let 1588 až do roku 1613, pak záznamy pokračují až od roku 1662, kdy bylo 23. 11. 1662 literátské bratrstvo po katolické konverzi přejmenováno na bratrstvo Zvěstování Panny Marie. Další zápisy pokračují až do roku 1760 celkem pravidelně, po jednotlivých letech, přičemž tu v roce 1740 lze registrovat další proměnu na čistě náboženské sdružení. Poslední zápisy pocházejí z šedesátých let 18. století.

Jak vypadá základní obsahový rozvrh českobrodské literátské matriky?

Zápisy v ní jsou mnohem chronologičtěji uspořádány než v matrice jaroměřské: kromě obligátního úvodu a předmluvy, v níž je zdůrazněna morální a výchovná úloha literátského společenství „pro čest a slávu Hospodina Boha našeho v zpěvech církevních jemu milých vzdělání a k němu jednoho každého z starších i všech bratrstvu literátského vzbuzení“, následuje na paginách 17 až 33 v češtině vypsanych 20 artikulí a 7 článků statut, jichž využil ve svém německém překladu poprvé Joannes Godefridus Dlabacz. Matrika registruje jmenovitě přijetí jednotlivých členů českobrodského bratrstva do svých řad, včetně zápisů o sňatcích a dětech pánů literátů, všímá si i literátských příjmů a vydání, spojených např. s pronájmem luk a polí.

Při obsahově zhuštěném podání českobrodských pořádků v českém jazyce považoval v citované studii J. M. Květ za důležité vyzvednout význam 19. článku, dokumentujícího i přijímání žen do bratrstva.

Jelikož jejich originální zápis v prameni jednak významným způsobem ilustruje tehdejší stav vývoje českého jazyka a vypovídá i o kulturní úrovni vedoucích představitelů českobrodského literátského bratrstva, z nichž řada prošla

humanistickým vzděláním, rozhodla se autorka tohoto příspěvku ke zveřejnění českobrodských artikulí v jejich plném rozsahu, včetně předmluvy.²⁰

Artikule literátského bratrstva z Českého Brodu:

Předmluva:

Ukazuje nám Slovo Buoží, že všechny věci pro člověka stvořeny jsou, sám pak člověk k obrazu Buožímu, pro čest a slávu Buoží učiněn, stvořen i potomně po pádu prvních rodičův, nevinnou a předrahou smrtí Syna Buožího vykoupen jest. Ta pak čest, sláva a pravá pocta Buoží, na pravém poznání a vyznání všemohoucího, moudrého, dobrotivého a věčně požehnaného pána Buoha, stvořitele, vykupitele, posvětitel našeho a zachovatele všech věcí, záležit. Nebo sám pán Buoh od člověka nic jiného nežádá, než aby známost o jeho Buožské velebnosti, podstatě a vůli, z slova jeho svatého měl a odtud jako nejznamenitější pokladnice sobě ku požitku a jiným k vzdělání, dobré věci duchovní i tělesné, s žádostí upřímnou bral, vši svou možností, čest a chválu jeho svatou rozšiřoval, jeho samého nade všecko miloval, ctil, velebil a za dobrodiní přijatá jeho Buožské Milosti srdnatě děkoval, poněvadž i proto nad jiné živočichy rozumem a řečí jest obdařen a k tomu libost hlasu od přirození sobě danou má, o čemž sám přikazuje, řka: Sloužiti budete pánu Buohu vašemu, abych dal chlebům tvým i vodám moc a požehnání k nasycení a abych všecky nemoci od tebe odvrátil: Nebudeť neplodná země tvá a počet dnův tvých naplním. Za tou příčinou, jistá místa k společnému shromáždění jsou nařízena, na kterýchž by pán Buoh s lidmi

²⁰ Při přepisu jsem vycházela ze základních zásad pro práci se staročeskými texty. Viz Jiří DAŇHELKA, *Směrnice pro vydávání starších českých textů*, in: Husitský Tábor. Sborník Muzea husitského revolučního hnutí, svazek 8, Tábor 1985, s. 285-301. Srov. též Pavel VAŠÁK – Petr ČORNEJ – Jaroslav KOLÁR – Stanislava MAZÁČOVÁ – Emil PRAŽÁK – Jarmila VÍŠKOVÁ, *Textologie. Teorie a ediční praxe*, Praha 1993, zvl. kapitola 9: Textologie a ediční problematika starší české literatury, s. 184-226. Vzhledem k tomu, že v grafice určitých slov, jako je např. Buoh – Bůh, je patrná značná rozkolísanost, autorka se rozhodla na všech místech, jež by umožňovala dvojí způsob transkripce, ponechat původní podobu, odpovídající zápisu v originálním textu. Náslovná hláska s byla též ponechána podle předlohy. Při členění vět bylo též přihlíženo k dobové, rétorické interpunkci. Za odborné připomínky tímto děkuji panu docentu PhDr. Jaroslavu Kolárovi, CSc., Mgr. Věře Chládkové z Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky a Mgr. Ondřeji Koupilovi z Knihovny Břevnovského kláštera.

uprostřed jich přebýváje, se v slovu svém svatém ohlašoval, buďto beze všech prostředkův, jako když jest sám v stánku úmlu-
vy své s Mojžíšem a s jinými patriarchy, potom v Synu svém
svatém mluvíval, buď skrze jisté prostředky, jako když v chrá-
mu rukou udělaném, skrze svůj zákon, proroky, apoštoly i ji-
né učitele v duchu svatém se ozejval a podnes se oznamuje,
při kterémžto pána Buoha s lidmi obejvání, zase hlasové lidští
zvučně jsou se rozmáhali a s radostným plesáním, v chválách, písních
a žalmích uměle prospívali. Král David do
chrámu, který syn jeho Šalomoun stavěti dal, nařídil spěvákův uče-
ných i neučených, s instrumenty rozličnými, kteří stávali po-
dle řádu prospěvující, mezi nimiž i Duch Svatý přebýval a
proroctví vydával. A Ezdraáš píše, když bylo po vysvobo-
zení z zajetí babilonského, při obnovení Jeruzaléma a chrámu,
že tak mnoho spěvákův bylo, že sobě okolo Jeruzaléma vesnic,
v kterýchž by bydleli a do chrámu k chválám Buožím se scházeli, na-
dělili.²¹ Svatý David, znaje býti tu přední lidskou k stvo-
řiteli svému povinnost, aby mu čest a chvála vzdávána by-
la, netoliko sám svým spěvákům žalmy, jenž jsou písně du-
chovní, sepsal, ale také v nich na mnoha místech svým příkladem
vůbec všech napomíná: Chvalte pána Buoha všickni ná-
rodové a chvaltež ho všickni lidé. Item králové zemští,
všickni lidé, knížata i všickni soudcové země, mláden-
ci i panny, staří i s dětmi, chvalte jméno páně: Nebo vy-
výšeno jest jméno jeho samého, chvála jeho nade všecko nebe
i zemi.²² U Izaiáše proroka: žalmy naše spívati budeme, po
všecky dny života našeho v domu páně.²³ A svatý Pavel
k témuž napomíná: Naplnění buďte Duchem Svatým, mluvící
ce sami sobě vespolek v žalmích, chválách a písničkách du-
chovních, spívající a plesající v srdcích vašich pánů.²⁴
Není také pochybné, že v onom budoucím životě toliko to
dvě volením Božím pozůstává, totiž dokonalé poznání pána

²¹ Srov. *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona, podle ekumenického vydání z roku 1985*, Praha 1991, zvl. Knihy Ezdrašovy, kap. 2-3, seznam navrátilců – budování chrámu.

²² V textu je volně citováno z *Bible*, Starého zákona, Žalmů, srov. žalm 117 (Chvalte Hospodina, všechny národy) a žalm 148 (Chvalte Hospodina z nebes, chvalte ho ve výšinách), verše 11 až 13.

²³ Volně parafrázováno z *Bible*, Starého zákona, Izaiáše, kap. 12 (Chvalozpěv vykoupených) a kap. 40 (Radostná zvěst), verše 20: „Hospodine, buď mou spásou! Budeme hrát na strunné nástroje po všechny dny svého žití v Hospodinově domě.“

²⁴ Opět volně citováno z *Bible*, Nového zákona, Listu sv. Pavla Římanům, kap. 15, verše 9 a Listu sv. Pavla Koloským, kap. 3, verše 16.

Buoha, kdyžto tváří v tvář na neskonalou, nikdy nevypravitelnou radost patřiti budeme a věčně s pánem Buo-
hem, anjely svatými a volenými Buožími přebývání, kdež
všeliké hmotné práce, starosti, řemesla a handlové přesta-
nou, samé toliko chválení a velebení pána Buoha na věky
zůstane; z toho ono latinské propovědění pošlo: Omnes artes, in
futura vita cessabunt, excepta sola Musica.²⁵

Příklad toho na svatých anjelích, kteříž v tvář buoží pa-
tríce, nesmrtnou píseň Trojici velebné ustavičně spíva-
jí: Svatý, Svatý, Svatý pán Buoh zástupův, plna jsou ne-
besa i země slávy jeho. A protož poněvadž to jest
přední povinnost lidská, znáti a chváliti pána Buoha
a podle vůle jeho živu býti, a sám pán Buoh tu povinnost
a poctu, k které jest člověka stvořil, sobě velice oblibuje
a ji jmíti chce a v tom požehnání své hojně vezdejší za-
slubuje i věčné, jest slušné, anobrž svaté, aby ti,
kteříž s to býti mohou a v tom se učili, k chválám Buožím
se oddali a obět' srdcí svých zvučným hlasem obětovali, hří-
vny sobě svěšené nezakopávali, za kůr a spívání po-
božné se nestyděli, aby snad potupě takovou Buoží poctu,
k životčichům němým přirovnání nebyli, ale raději
se vši ochotností rádi do chrámu páně, jak pro radostné
slova Buožího poslouchání, tak k chválám a modlitbám
svatým se scházeli. Neb tu ta pravá pocta Buoží nerozdíl-
ná, kteráž se v chrámě páně dítí má, se rozumí, ne aby
jedno zlehčováno a druhé zachováno bylo, poněvadž jak
s radostí pána Buoha v slovu svatém jeho, skrze ústa věr-
ného a učeného kazatele mluvícího slyšení máme; tak zase
modlitbami svatými a pobožným spíváním jeho ctíti a
oslavovati povinně máme, jakž sám o tom přikazuje v
žalmu 50. Zdaž - prý - já se krmím z masa potravou, aneb
napájím krví kozlovou [?] Obětuj raději Buohu obět' chvály
a jemu k plnění slibův buď stálý. Vzývej mne v den svého
zarmoucení, vytrhne tě, tím i vzdáš chválení.²⁶ Že pak
při takových chválách, podle napomenutí svatého Pavla,
všeckno se má řádně dítí, protož předkem,²⁷ kteří se k těm

²⁵ Český překlad tohoto přísloví zní: „Všechna umění v budoucím životě pomínou, kromě jediné hudby.“ Za pomoc s překlady všech latinských textů v mém příspěvku na tomto místě děkuji PhDr. Markétě Koronhályové z Kabinetu pro klasická studia Filosofického ústavu Akademie věd České republiky.

²⁶ Opět citováno z *Bible*, Starého zákona, žalmů, srov. žalm 50, verše 13-15.

poctám Buožím přiznávají za literáty a bratrstvo literátské, beze všech postranních zlejch vejkladův, jmíni²⁸ a držání býti mají, protože jsou chval Buožích spolunápomocníci a že na sobě nesou obraz oné budoucí jednoty a bratrstva, kdež při našem milém Spasiteli a bratru Krystu pánu v kůřích nebeských, jednomyslně na věky požeňnaného pána Buoha velebiti a jemu píseň nesmrtdlnou se všemi anjely svatými spívati budou. Nyní však toliko zde v začátcích se cvičiti a k nesmrtdlnosti se připravovati mají.

Z čehož ze všeho se poznává, že ta jednota literátská přede všemi jinými pořádky má svůj vedle hodnosti své, pro Buoha a církev jeho, předek jmíni, tak také ve všech ctnostech, chválách buožských, každý v té jednotě zůstávající, se vši pilností, též i v svornosti a lásce upřímné i v jiných křesťanského života okrasách, předčiti má. Nebo pořádkové jiných všech řemesl²⁹ pro opatření tělesná a pomíjející životův našich se drží, samé pak toto bratrstvo literátské, pro samého pána Buoha voslavení, jeho cti a chvály zvelebení, duší našich nasycení a k věčnému nebeskému životu přihotovení se spolčuje a sjednocuje. Ale že mnozí, jak v jiných povoláních, v kterých od pána Buoha postaveni jsou, tak také i při scházení se do chrámu páně k chválám Buožím náramně váhaví a nedbalí se nacházejí. Protož tomu zlému, aby se časně v cestu v-kročilo, potřebí jest, aby jistí řádové mezi bratrstvem literátským, vedle chvalitebného, starobylého způsobu církve předkův našich, mužův pobožných a slavných, nařízení a v jistý artykule uvedeni byli, vedle nichž by, jako nějakého pravidla, všickni kráčeli a beze všeho přestoupení se chovali, nedbali pokutami ztrestání i jinými slušnými prostředky, níže pořád poznamenányi, napravování byli.

²⁷ Slovo „předkem“ má v tomto kontextu význam především. Všechny významy uvedeného slova ve staročeštině dokumentuje *Staročeský slovník*, sešit 24, Praha 2000, heslo „předkem“, adverbium.

²⁸ „Jmíni“ má na tomto místě význam považování.

²⁹ „Řemesl“ tu znamená řemesel.

*Artykul první:*³⁰

I.

Poněvadž Jeho Milosti Císařské pan rychtář,
pan purkmistr a páni jako úředníci J. M. C.
pána, pána našeho nejmilostivějšího, správu
na místě Jeho Milosti nade vším městem a v něm pobožnosti
řádem a právem drží a k jejich opatrování všecken lid
své zření má, aby byli a zůstávali, jako i předkové jich, milov-
níci, patroni a promotores pořádku literátského a to-
ho bratrstva, a jakž předešlé to nařízeno, aby z před-
ních pánův radních, pro poctivost a vážnost toho po-
řádku, jisté osoby voleny a za starší, k obojímu ků-
ru, podle jiných dobrých mužův z bratrstva, z bedlivého
všech uvážení obíraný a vystavovaný byli, kteříž by
pro čest a slávu Buoží to bratrstvo v pobožné jednotě
zdržovali a spravovali, toho se ještě nyní i na potom,
aby tak bývalo, při tom zůstavuje.

II.

Při takovém pak volení osob k správě kůru obojího,
latinského i českého a všeho bratrstva literátského, má
se tento náležitý pořádek zachovati, když by koliv star-
ší se obnovovati měli, aby společného uvážení, pod
svými jmény, hodné osoby poznamenali a sebe i je k
dobrému usouzení všemu bratrstvu podali a ti všickni
po pořádku po jednom vystupovali a tu z zdravého
rozmyslu a bedlivého jednoho každého z té společnosti uvá-
žení osoby pobožné, pána Buoha milující, čtyry do kůru
latinského a čtyry do kůru českého, aby za správce a
jako otce obíraný [= vybíraný] a všemu bratrstvu představovaný
byly, kteříž by, jsa sami šlechetně živi, za dobrý příklad
jiným byli a tu jednotu bratrskou, pro nejsvětějšího
jména Buožího oslavení, vedle vůle Buoží a těchto sta-
tut, pokojně řídili, a což pán Buoh z svého svatého pože-
hnání prostředky jistými naděliti ráčil a dobří lidé
dobrým úmyslem pro čest a slávu Buoží z lásky odká-
zali nebo ještě odkáží, to pilně opatrovali, věrní šafáři
nad tím byli, toho nerozmrhávali, ale všemi náležitými pro-

³⁰ V českobrodské matrice je v rámci literátských pořádků formou titulků výrazně označena pouze předmluva, první článek a závěr. Druhý až dvacátý článek literátských statut je tu vyznačen pouze římskou číslicí po straně vlastního textu. Z důvodu větší grafické přehlednosti se při jejich přepisu autorka rozhodla číslici uvést samostatně, před text artikulí.

středky rozhojňovali. A kteřížkoliv tak jednomyslně zvoleni budou, mají z povinnosti, beze všeho odporu a vejmluv k sobě to přijíti,³¹ k nimžto všickni náležitú uctivost a poslušnost zachovati mají.

III.

Takovým způsobem páni starší literáti zvolení a nařízení mají o to pečovati, aby všechny věci v chrámě páně při spívání a jiných služebnostech církevních na čest Hospodina, Buoha našeho, se dály; týž to mezi sebou ustanoviti, aby po pořádku, při obojím kůru starší, jeden po druhém se primány³² své drželi, časně do chrámu páně chodili, k též pilnosti jiné vzbuzovali, o čem se spívati má, s radou starších jiných nacházeli a vážnost křesťanskou přitom zachovali.

IV.

Do chrámu páně tak se sejdouce, jeden každý na své místo sobě příslušné má se počestně postaviti, jiným vyšším povolání předního nenáležitě neuchvacovati, nýbrž ustoupiti, mysli přítomné a shrnuté³³ býti, pilně, co se a jak zpívá, zvláště in figurativo cantu šetřiti,³⁴ správcem kůru se spravovati, rozprávek, šeptů, smíchu a což neslušného jest, zanechati. Murmur in Ecclesia est Diaboli gloria.³⁵

V.

Mají také registra, do nichž by všelijaké příjmy pořádně, a zejména též proti tomu každá vydání in specie³⁶ vpisovati, přitom také od truhličky obecní dva z předních toho bratrstva po klíči jímíti, co kdy se složí, do ní bedlivě schovávati a při vydávání na všeliké potřeby mírnost zachovati, trefí-li se co

³¹ „Přijítí“ v tomto kontextu znamená přijmouti.

³² V daném kontextu „primána“ znamená první, přední místo, službu. J. M. KVĚT v cit. studii ve svém stručném výkladu III. artikulu správně vyložil tuto pasáž následovně: „...Proto bude každý z těchto starších mít službu týden a během toho týdne se dostaví do kůru hned po zvonění a nařídí, co a jak se má zpívat.“ Srov. poznámku č. 18, op. cit., s. 39.

³³ „Mysli shrnuté býti“ v daném kontextu znamená být soustředěné mysli.

³⁴ „Šetřiti“ tu má význam dávat pozor.

³⁵ Český překlad tohoto latinského citátu zní: „Šuškáni – šeptání v kostele jest sláva ďáblova.“

³⁶ V daném kontextu má „in specie“ význam zvlášť, jednotlivě vpisovat.

kdy koupiti, s radou jiných starších, i což by komu kdy z lásky dáno býti jmělo, učiniti, tolikéž druhá registra; pro samé poznamenávání světel, kteréž se při slavnosti Velikonoční od pánův literátův i od řemeslníkův rozdílných dávají, jakž o tom z knih městských za těmito artykulemi poznamenáno jest, mají sobě zříditi, též i svíce na holech [= holích] ku pohřbu těl mrtvých, kdož by jich koliv z bratrstva potřeboval, i vosk ke všelikým potřebám koupený a zhotovený jímíti, z libry uhořených svěc po pěti groších českých bráti. Také mají pro poctivost těl mrtvých příkrov sobě spraviti, od něhož každý vedle možnosti z své dobré vůle a lásky má něco učiniti a dáti a to se, co kdo dá, pořádně poznamenávati i z toho potom počet činiti má.

VI.

Mají také služebníka svého, člověka dobře zachovalého, pobožného, poslušného a pilného toho povolání jímíti a jemu při každých suchých dnech po 10 groších českých za práci jeho dávat, jehož povinnost bude ku pánům starším i jednomu každému z bratrstva uctivost zachovati, časně, jakž se zazvoní, do kostela jíti, Graduál, když se choraliter spívá, na pulpit³⁷ vystaviti, a když se fikuruje (sic!),³⁸ pulpity rozstavěti, partes, které se jemu poručí, na ně rozdati, co se má spívati najíti, po spívání zase šetrně sebrati a kdež náleží, vnýsti, času podzimního a zimního a když toho potřeba, svíce rozsvítiti, kde potřeba rozdati, časně utírat, zase zhašovati a schovávat. Svíce od cechův, vinopalův, a kteří vedle jistého snešení co dáti mají, časně přijímati, zanedbal-li by který, dáti, starším k opatření toho oznámiti, tak aby z nařízení starobylého ku potřebám kůru obojího světla dostatek býti, a přebejvalo-li by kdy co kterého roku, to se pro všelijaké budoucí potřeby přihodí a nedostatky časem vosku, vzláště v morovou ránu, s pilností schovávalo a do zvláštní k tomu oddané³⁹ truhly skládalo. Od takové truhlice též jeden z starších klíč jímíti má a to světlo opatrovati, služebníku odtud vedle uznané potřeby vydávati, vostatky shořených mešnic a postavníkův⁴⁰ starším přednášeti, je dáti rozdělovati a potom ná-

³⁷ Pulpit je dřevěný stojan na zpěvní knihy.

³⁸ „Když se fikuruje“ je zčeštěná podoba latinského „in figurativo cantu.“

³⁹ „Oddané“ truhly v daném kontextu znamená vyhrazené, určené, věnované truhly.

⁴⁰ Srov. Kolektiv autorů, *Staročeský slovník, Paběničský – pravý*, Praha 1996, heslo: „postavník“ = přenosné svítidlo, zvl. svíce (také část na svícnu)...

ležitý z toho počet činiti.

VII.

Týž služebník má vzláštní catalogum jmíti, a kteříž spívati umějí, nejprve k latinskému kůru, potom českému po pořádku poznamenati, a jestli by který svévolně, buďto v neděli páně, nebo jiné sváteční dni, apoštolské neb blahoslavené panny Marie, tolikéž každého týhodne, v středu a v pátek, obzvláště v advent páně, služby Buoží zameškal a se staršími předními, neb či septimana⁴¹ jest, se neopověděl⁴² neb slušné příčiny nepřednesl, ten každý, pro každé zanedbání celé mše při kůru českém má a povinen bude dáti 2 grošů míšeňských, polovici toho do epištoly.⁴³ Na summě pak při spívání latinském, když se fikuruje [figuruje], do epištoly 2 groše míšeňský a za celou mši 4 groše míšeňský. A jestli by který, přijda do kostela k spívání, bez opovědi domů neb jinam pryč ušel, dříve času než by po spívání bylo, ten každý aby v tůž pokutu, jakoby v kostele nebyl, upadl a jsa skrze služebníka, buď doma neb potom v kostele napomenut, ji dáti bez odkladu povinen byl. Potom také jiné pány literáty v týž catalogum po pořádku, jenž do kůru nechodí a spívati neumějí, vepsati dáti, a což náleží, od nich vybírati.

VIII.

Týž služebník suché dni každého quartálu, při každých suchých dnech, též i pokuty bez přijímání osob, s pilností vybírati, od koho co dáno, poznamenávati, a kdo by dáti a proč nechtěl, v pravdě oznamovati a to vše staršímu nad tím zřízenýmu, ihned jakž vybere, věrnost i upřímnost při tom i jiným zachovaje, odvozovati má. Což tak vybráno bude, to starší zapisovati pořádně a z toho počet při každém kvartálu jiným pánům starším činiti má a potom oni z toho i jiného, všemu bratrstvu společně právi býti mají.

⁴¹ V daném kontextu se jedná o sedmý den v týdnu, tj. o účast na sobotní mši.

⁴² „Neopověděl“ v daném kontextu znamená se neomluvil, neohlásil svou nepřítomnost. Viz k tomu též Kolektiv autorů, *Staročeský slovník, okušovati – ortel, sešit 11*, Praha 1980, heslo: „opověděti“.

⁴³ To znamená než se začne číst epištolní čtení během mešního obřadu.

IX.

Láska jednoty bratrské, netoliko v tom se pronáší, když k sobě povolní jsou, ale také, když těla mrtvá bratří svých a svých milých přátel poctivě a křesťansky k hrobu doprovázejí, a tou poslední službou netoliko tu naši bratrskou a upřímnou lásku, kterouž jsme k živému měli, také i k mrtvému, jakožto někdy spoluoudu a chrámu Ducha Svatého dokazovali, ale tudy také vinu svou, přitom smrtedlnost i nesmrtedlnost připomínali, k bázni Buoží se vzbuzovali a sami se k témuž pobožně a křesťansky vykročení z tohoto světa bídného strojili, protož kdož by se koliv toho průvodu při pánech starších, nebo jednom z nich náležitě dožádal, aby všem pánům literátům skrze služebníka znáti dáno bylo, aby všickni časně a pospolně v místo to, kdež by páni starší stáli, nadjíti [= najítí] se dali, a kterým by kdy, aby nesli tělo mrtvé, poručeno bylo, tak se poslušně zachovali a odtud pořádně, poctivě a vážně, bez rozprávek a jiných zbytečností, mrtvého k hrobu doprovázeli. Kdož by pak maje sobě dáno věděti a nebo doma nejsa, poznamenání našel, a nebo sobě povědino od manželky neb čeládky slyšel a na pohřeb, tak jakž se svrchu píše, záumyslně⁴⁴ najítí se nedal, ten každý aby 2 grošů míšeňských pokuty dal. Jestli by pak který buďto pro zameškání kostelního spívání, aneb funus pokuty dáti se zbraňoval a na poručení pánův starších v čemžkoliv se poslušně nechoval, aneb pak nevázně a potupně, jsa od pánův starších aneb společnosti napominán, kárán, pokutován, o páních starších aneb o tom poctivém bratrstvu literátském mluvil, aneb také nějaké nevole, sváry s jinými sobě rovnými svýmyslně [= úmyslně] tropil a beze cti život svůj vedl, tehdy takových zlé chování, při nejprvnějším sjití, na všecko literátské bratrstvo má vznešeno býti. Ten pak takový nevážlivý má vedle společného všechněch spolubratří uvážení buďto větší pokutou trestán, aneb zcela vedle zasloužení z register a matriky literátské vymazán a z té společnosti vyloučen býti.

⁴⁴ „Záumyslně“ v daném kontextu znamená úmyslně, svévolně.

X.

A poněvadž před pánem Buohem i Církví jeho, vzáctný jest spěv pobožných, tak že dobře staří říkávali: Kdo spívá, dvakráte se modlí, jeden každý při kůru a spívání má, co zpívá, shrnutou myslí vážiti a na svůj hlas i jiných, vzláště regenta [= chorregenta, regenschorih], bedlivý pozor jmíti, srdnatě a pokudž náležitě zvučně, a ne jakž posavad bývalo, vospale, de voce,⁴⁵ nic svým téměř hlasem nevládnouce, ani ho sobě příslušně neformující, spívati, pro poctivost svou, kůru a k těmž jiných příkladem svým vzbuzení. K správě pak kůru, vzláště latinského, má umělý a v tom zvyklý obírán býti, kterýž by náležitý prostředek v spívání zachoval, nekvapně a pospěšně, jakž říkají, co na poště spívání odbejval, ani také váhavě, tak aby spěv ozdobnější i posluchačům příjemnější byl. Také co nového jest na škartách⁴⁶ a po rapturách,⁴⁷ leč se přespívá a skorikuje [= zkoriguje], nemá se v kostele spívati, ani do partes notovati dáti, tak aby pro nepřehlídnutí toho, jeden přes druhého nekazili, odkudž by pohoršení přijíti a tomu bratrstvu posměch státi se mohl. Českého kůru správce tolikéž má nejprve v kostele býti, co spíváno býti má, vezmouc též s pány staršími téhož kůru, o čem by držáno a spíváno býti mělo, radu; to najíti, začínati nepřilíš rozvláčně, ani pospěšně, než pro vyrozumění jako jedním hlasem zvučně spívati, tak pánu Buohu líbeznou poctu a službu vykonávati, při tom žalmy český i jiné pobožné písně po epištole, evangelium i jindy, jakožto řečí Ducha Buožího spívati a pomalu v nich zvykati a všecken lid k týmž spěvům, modlitbám páně, a tak i začastějšímu chození do chrámu páně, k slovu Buožímu i službám jeho Svatým vzbuzovati, ku pobožnosti, lepšímu poznání pána Buoha, vůle jeho i sebe jeden každý prospěšně připravovati, v víře, naději, trpělivosti a jiných ctnostech posilňovati, a tak tím Duchem nejsvětějším, správčím⁴⁸ myslí, vůle i srdce našeho, k

⁴⁵ Na tomto místě znamená bez hlasu.

⁴⁶ „Škarty“ v tomto kontextu znamenají listy papíru. Srov. k tomu *Malý staročeský slovník*, s. 501, kde „škartička“ představuje lístek papíru.

⁴⁷ „Po rapturách“ tu má význam po opravách.

⁴⁸ Srov. Jan PETR (ed.), *Josef Jungmann. Slovník česko-německý, díl IV. S – U*, Praha 1990, heslo: „spráwa, správce, spráwcová, spráwcůw, správčj, správec.“

životu věčnému v takových začátcích zde vedeni býti.

XI.

Také vědomé jest, že každoročně žakovstvo přes pole na den sv. Štěpána na koledu odchází, páni starší budou povinni, měli-li by páni literáti toho dne nešpor a na zejtrí jitřní maturu,⁴⁹ též nešpor držeti, skrze služebníka jim oznámiti, a kdož by nepřišel, má touž uloženou pokutu dáti. Jakož také při jitřní velikonoční procesi (sic!),⁵⁰ okolo kostela s po-božným spíváním, sprostá beze všeho modlářství se zachovává, i aby kůr náš, tím lépeji času zimního, i jinak světlem mimo to, kteréž se od cechův, jakž zředsáno [= předepsáno] dává, fedrován býti mohl, má každý z bratří, kterýž s to býti může, vzláště prostější, a- však možnější,⁵¹ k té procesi svíci dáti sobě zjednati, na procesi jíti, pomáhati pána Buoha podle jiných chváliti a po procesi služebníku ji dáti, kterýžto sečta je, má pěkně do truhly neb almary sklásti, k zimě na dlouhých nocech a nejvíce k adventu páně, k spívání zanechávati a z nich počet učiniti.

XII.

Strany spívání nešporův, vzláště při vejročních slavnostech, o slavnosti památky Narození Syna Buožiho, na Velikú noc a na Svatého Ducha, ty nešpory poněvadž od starodávna páni literáti latinští jsou drživali, chvalitebná věc jest, aby i na potom, toho neobmeškávali a k takovým nešporům časně, prve než odzvoní, do kostela se scházeli, pána Buoha chválili a se nerozházeli, a to pod pokutou 4 grošů míšeňských.

XIII.

Knihy graduální, partes tištěný i notovaný, kterýž velikým nákladem spraveni jsou, jako i jiné pánův literátův spravedlivosti a potřeby obecní, aby páni starší bedlivě opatrovali, tak aby nic k zmrhání nepřišlo, z čehož každého roku při konvokaci hlavní odpovídati toho se všeho na pochvalu svou i toho bratrstva spravovati mají.

⁴⁹ Matura tu má význam rané, jitřní mše.

⁵⁰ Procesí je v tomto textu důsledně uváděno jako femininum, ta procese.

⁵¹ V daném kontextu znamená vlivnějšího, zámožnějšího, bohatšího člena.

XIII.

Za tou příčinou, aby tím snázeji a bedlivěji svá povolání páni starší vykonávali s pochvalou mohli, partes i jiné knihy literátské, mají dáti všecky z-inventovati a pořádně zregistrovati, i což na tento čas ostaráno [= obstaráno] a pracně shromážděno jest, skrze dobré a poctivé muže, pána Buoha i řád dobrý milující, to vše popsatí a takový popis do truhlice literátský obecní složití a s pilností chovati a o to pečovati, aby netoliko to všecko v celosti potomkům dochováno bylo, ale toho aby příbejvalo a partes pěkně chovaný bez makulování byly⁵² a do nich raptury šetrně se přenotovávaly,⁵³ a na kohož by notování od pánův starších proti slušné záplatě⁵⁴ podáno bylo, ten každý zanechajíc vejmluv má a bude povinen ochotně, k sobě to přijíti, netoliko pro tu záplatu, ale více z povinnosti křesťanské, též i pro svou památku, summou jeden každý seč muž býti, k dobrému literátskému se přičiníc, k rozšíření a vzdělání té společnosti vespolek sobě pro poctivost svou pomáhati mají a povinni budou.

XV.

Páni starší obojího kůru budou povinni, každého čtvrt léta, o suchých dnech, v místo sobě uložené se scházeti a tu o všelijaké potřeby všeho bratrstva i dobré rady svá rozjímání jmíti, vedle nich mocně zavíratí, a bylo-li by co kde na škodu a jaké ublížení té společnosti, neb kdo sobě do koho stěžovati a vznášeti chtěl, mají vyslechnouti, pokudž náleží, nesnáze pěkně a přátelsky pokojiti a napravovati, svýmyslně⁵⁵ hřešící ku polepšení života svého a nedbalce k bedlivosti napomínati, po druhé, Buoží vůli i šlechetnost přestupujícího potrestati a nechtěl-li by zlého předsevzetí přestati, jakožto neužitečného ouda z společnosti té pobožné, vyobcovati.

⁵² „Partes bez makulování byly“ znamená party bez prepisů a oprav.

⁵³ Znamená do pěkně zachovaných partů, tj. záznamů zpěvních hlasů, se mají šetrně přenotovat, zanést změny, opravy v zápisu.

⁵⁴ Záplata tu znamená finanční odměnu.

⁵⁵ „Svýmyslně“ v tomto významu znamená svévolně, úmyslně.

XVI.

A poněvadž také školy jsou obecní poklad, dobrý Církev Buoží i Obcí, v nichž to pobožnosti, pravé známosti pána Buoha našeho i vůle jeho svaté, umění počestnému literárnímu i všem chvalitebným ctnostem mládež se vyučuje, pročez slušně, pro důstojnost svou a znamenité užitky, kterýchžto tomuto světu prospěšněji, než-li slunce obecní světlo vši země svých paprskův i jiní planetové a hvězdy nebeské svým předivným třepetáním a kolácením,⁵⁶ též všickni živlové a stvoření svých mocnosti a zřízených nám od dobrotivého pána Buoha našeho nesčíslných pohodlností udělují, tak že lépeji by bylo nám bez nich býti a naprosto ani živu nebýti, nežli takových přehojných a nám vysoce potřebných duší i tělu spasitelných užitekův zhoštění býti, jistě velice od nás i jednoho každého, pro obecní zemský, vlasti naší nejmilejší poklad, vážený, fedrovaný, opatrovaný a spravovaný býti, tak aby správcové její, svá povolání máje a cítě nad sebou stráž, bedlivěji vykonávati a mládež sobě svěřenou těm dobrým věcem vyučovati mohli. I tehdy bude povinnost starších pánův literátův nynějších i budoucích obzvláštní na školu péči míti, tak aby vedle jistého o tom Jich Milosti pana rychtáře, J. M. C. pana purkmistra, pánův dávného nařízení, správa a inspekce školy na místě Jich Milosti každého času, při starších literátech zůstávala a oni povinni byli každého čtvrt léta, když se o obecní potřeby všeho bratrstva sejdou, do školy též zjítí, a jak povolání svá, přední správce s svými v pracích pomocníky a s jakým prospěchem při mládeži i počestnosti života svého vede, pilně přezvídati, co scestného slušnými prostředky napravovati, ku pobožnosti, šlechtnosti, střidmosti, doma pobejvání a pilnosti správcův i mládeže též poslušenství napomínati, v nedostacích a potřebách, pokudž možné, s radou pánův spomáhati, též každého půl léta examen obecní v škole držeti, jaký řád, pilnost a z toho prospěch při mládeži jest, spatřovati, na všechny jich potřebné věci se bedlivě vypyťvati a o tom o všem každého čtvrt léta pánům správu svou činiti mají, a tak té práce pánu Buohu líbezné, církvi jeho svaté i vlasti naší prospěšné, nelenovati se vykoná-

⁵⁶ Srov. Jan PETR (ed.), *Josef Jungmann, Slovník česko-německý, díl II. K – O*, Praha 1990, heslo: „koláčeti.“

vati, věda, že to obmeškání při živnosti i jiných obecních pracech, pod kterými co těžkými břemeny pro velikou zhovadilost lidskou, v nešlechtnostech zvyklost, nevážnost a nevděčnost, nejedni s klesáním ustávají, ráčí pán Buoh svou stálou pomocí oblehčiti a svou nebeskou štědrostí vynahraditi.

XVII.

Kdyžkoliv se sejdou buďto páni starší obzvláště, nebo všickni páni literáti v určité místo, cožkoliv se mluviti, čísti a přednášeti bude, ješto by k zachování tejnosti⁵⁷ náleželo, tehdy jeden každý má a bude povinen tejnost rady zachovati a ji nepronášeti, tak aby tudy všeliká dobrá rokování a souzení mohla bezpečnější a dostatečnější svůj průchod a prospěch jmíti, překážky ujíti a jakž všemu bratrstvu, tak i jednomu každému ku poctivosti i vší pohodle (sic!),⁵⁸ vzláště pak potomkům našim, kteříž horších let, než-li jsme my nyní v nich, dočekají, posloužiti i tím způsobem mohli a po sobě dobrého řádu i jména z správy tak utěšené pozůstaviti.

XVIII.

Páni starší v té správě, toliko rok jeden trvati a každoročně časně ku počtům se připravovati, též nejméně na tejden před sv. Ondřejem k společné schůzi a konvokaci pány literáty všecky, buď do domu farního, nebo o kterej by dům pokojný se snesli, mají obsílati, tak aby každý časně maje sobě dáno věděti, na ten den ku postavení se s jinými volně přihotovati a uprázdniti se mohl. K tomu sjíti, jestli kdy za dobré uznají, svatčinu (sic!) dáti, na obmezený náklad připraviti nebo tak zanechati, aby vždycky to při páních starších z dani, bez štrafunkův⁵⁹ zůstávalo. V té společnosti a přítomnosti všech počty pořádně činiti, zavíratí, z nich kvitování býti, za propuštění z povinno-

⁵⁷ „Tejnosti“ v daném kontextu má význam tajnosti. Srov. k tomu např. *Malý staročeský slovník*, heslo: „tejný“ (adjektivum) znamená tajný.

⁵⁸ V originálním staročeském textu je užito tvaru pohodle, i když by danému obsahovému kontextu spíše odpovídal výraz pohodě = k užitku, ku prospěchu. Srov. *Staročeský slovník, Paběničský – pravý*, heslo: „pohoda“, význam 2.

⁵⁹ „Bez štrafunkův“ znamená bez plísnění, kárání. Srov. k tomu *Malý staročeský slovník*, kde heslo: „štrafovati“ znamená trestat, plísnit, kárat, tupit ...etc. Viz též Jan PETR (ed.), *Josef Jungmann, Slovník česko-německý, díl IV. S - U*, Praha 1990, heslo: „štrafowánj“ = trestání, kárání...etc.

sti těch žadati, poděkování zasloužilého očekávati, a tak ten hlavní počet do matriky pořádně s jmény pánův starších, i jak mnoho v témž roce zejskáno neb odkud co přišlo a kde víc pozůstává, pilně zapisovati ihned dáti mají, tak aby kde se který peníz děje, věděti a k té společnosti i povolání svého vykonávání, v ní lepší mysl a posilu jmíti každý z nich mohl.

XIX.

Toto také za dobré poctivě se uznává, aby všickni páni literáti nynější i budoucí, po starších do matriky poznamenávání. Správcové pak jich po počtu učiněném, jak jsou jej postavili a dobře spravovali, s hlavním počtem každoročně zapisování byli, tak aby práce jejich s pochvalou u přítomných i potomkův zřetelnější na oko a jméno jich počestnější bylo; a žádal-li by kdo, buďto při obecní hlavní konvokaci pánův literátův, nebo zvláštní schůzi pánův starších, přijat do společnosti bratrské býti, tehdy žádnému poctivému člověku obojího pohlaví jakéhožkoliv by řádu byl, nemá toho odpíráno býti, neb se na ten konec pro slávu Buoží a vzdělání každého šlechtného člověka tento pořádek vyzdvihuje, aby pobožnost i všeliká ctnost v něm panovala a poctiví lidé od takového Buohu vzáctného i pohodlného pořádku k chválám Buožím horlivěji rozněcování a ponoukání byli i zase pořádek ten svou upřímností ku pánu Buohu a církvi jeho oslavovali a křesťansky ozdobovali, též aby pobožnost a všeliká ctnost osobám a osoby pobožností a ctností correspondovali, pročež s náležitým předložením má dobrý člověk tím a v myšlení, jakž nadepsáno, údem býti téhož pořádku a jsa přijat, do této matriky zapsán, všech poctivostí a dobrých věcí téhož pořádku účasten býti, a chtěl-li by na dokázání své upřímné žádosti, podle toho, i za tak volné a křesťanské přijetí sebe do té jednoty bratrský dobrovolně z lásky co dáti, bez přinucování má toho jeden každý vůli svobodnou míti něco učiniti, nebo tak zanechati. Tolikéž i poctivé paní vdovy a matrony, když by toho skrže kohožkoliv dobrého požádali, mají nadepsaným způsobem chvalitebným přijati býti i toho všeho užítí. Proto se pak nic od žádného žadati nemá, abychom podobnější v tak pobožném pořádku nebyli kořistlivým kupcům a prodavačům, jichž to všecka mínění a usilování na marných, strastných, starostlivých a brzo pomíjejí-

cích žádostech a užitečných nebezpečně záležejí a pro něž oni, netoliko zdraví svého vynaložiti, ale časem i duši své, nade vším světem daleko a bez konce vyvýšenější a dražší, ublížiti sobě opovažují, ale my raději podobovali se svatým otcům, prorokům, Synu Buožím, apoštolům i všem v Církvě Buoží věrným a příkladem jich, bez ohlídnání se na ničemné kořisti, všem pobožným a počestným lidem svých křesťanských povolností, vedle takového Buohem i zákonem jeho svatým schváleného pořádku i vši možnosti naší, pro čest a chválu Buoží a církevní i nás všech dobré, spasitedlné udělovali.

XX.

- Na jaký pak konec to bratrstvo nadepsaným dobrým způsobem pod těmito statutami se tak vyzdvihuje, sluší věděti: **Předně** Aby pánu Buohu stvořiteli našemu, což od nás stvoření svého míti chce a žádá, pod přísným trestáním se povinně, s pomocí jeho svatou, s lepší pamětí vykonávalo. **Druhé** Abychom v řádu dobrým, pro čest a chválu Buoží stojíce, jho páně ve vši počestnosti na sobě nésti zvykali, z jedné ctnosti do druhé kráčeli, zlému odvykali, tak našeho svědomí potěšovali, ducha svého obživovali, hřích v nás mrtvili a nádoby milosrdenství Buožího, též synové zalíbení a dědicové království nebeského, v zasloužení Syna Buožího učiněni byli. **Třetí** Abychom přítomné, z zřízení Buožího, k ochraně nám anjely, duchy přečisté, kteříž takovým upřímným a srdečným z víry prospěvováním, z nebe k nám sstupují, při sobě jmiti, vnuknutí dobrých od nich nabývati, přede všemi úklady a vztesklostí (sic!) d'ábelskou na všech cestách našich, ostříhání býti mohli. **Čtvrté**. Abychom našim příkladem církev Buoží vzdělávati, k týmž poctám Buožím jiné vzbuzovati, a což na nás jest, království Buoží rozhojňovati a d'áblovu rušiti, usilovali. **Páté**. Pro poctivost umění litemního, jehož částkou a okrasou jest musica, kteráž po Buožím slově v církvi misio jest nade všecka umění právem nejstarožitnějším z nařízení Buožího obdržela, jsa také vůdci (sic!) všech dobřejch činův a vladařkou všech našich povah, jižto také sám Duch Svatý jako svůj nástroj, v dařích svých ctí, jakž napřed o tom obšírně dotknuto. **Šesté**. Aby tím způsobem a dobrým řádem utvrzovala se svornost mezi tím bratrstvem. **Sedmé**. Má sloužiti opatrování tak bedlivě obecního dobrého pod tímto řádem

i jednoho každého vlastní potřebě a pohodlí takovému. Jestli by kdy z prostředků tohoto bratrstva v nouzi, z dopuštění Buožího který přišel nebo v nemoc těžkou upadl, a ten se vždycky dobře choval, v tom pořádku poslušný a věrný stále zůstával, jím se spravoval, chval Buožských pilen byl, též který žák, jsa v nemoci postavený, svého opatření náležitého, jsa od přátel vzdálený, jmíti nemohl. Tehdy páni starší, nynější i budoucí, aby z uvážení svého moc jměli takovým sníženým lidem z obecního pokladu a truhlice z lásky pomoci činiti i všelijak křesťansky vedle uznalé potřeby fedrovati, a jestli by umřel, i odtud na pohřeb naložiti a poctivě k hrobu doprovoditi.

Závěrek těchto artykulův.

Tito pak všickni artykulové dotud a tak dlouho trvati mají, dokudž by ode všech pánův literátův nětco lepšího, dostatečnějšího a gruntovnějšího, z uvážení společného nalezeno a za dobrý obřad vyzdvíženo nebylo, což se vše při dobré a svobodné vůli a budoucích našich zůstavuje, však na ten konec, aby proti Slovu Buožímu, dobrému a starodávnému (sic!) chvalitebnému pořádku chrámu tohoto, též křesťanským pobožným zvyklostem nic ovšem nebývalo, také v ničemž to, což nastrádáno jest, se neučenšovalo a zvláště marně neutrácelo. Nýbrž jak dobrý řád vzděláván byl, tak v něm jiné všechny věci a příležitosti všemi náležitými obyčeji a snažnostmi se rozšiřovali, bez zjinačení. Načež pan rychtář, Jeho Milosti Císařské pan purkmistr a páni města tohoto s budoucími svými, přední pozor jmíti, k tomu všelijak napomáhati, jakožto věrní pěstounové dobrých řádův mají a rušiti takového pořádku, neb v něčem ztenčovati a zmenšovati nyní, na budoucí a věčné časy, nedopouštěti. Jakož pak že v takové své otcovské ochraně a opatrování, ten pobožný pořádek a bratrstvo jmíti ráčí, jsou se pánům starším, při vyžádaném od nich sobě i na místě všeho bratrstva literátského vstoupení, pro touž věc před jich milosti do místa radního, před stolicí J. M. C., v pátek po svatém Ondřeji, Létha Páně Devadesátého třetího, zamluvíti, artykule nadepsané všechny schváliti, utvrditi,

za pobožné a velmi prospěšné vyhlásiti a aby v platnosti své zůstávaly, k témuž budoucí své zavázati, ráčili.

Svou pozornost bych nyní zaměřila na matriku literátského bratrstva z Jaroměře, vzhledem k tomu, že reprezentuje zatím prakticky vůbec neprobádaný pramen.

Album jaroměřských literátů je po novodobé restauraci vázáno v původních deskách ze světlé kůže o rozměru 325 x 215 mm. Na rozdíl od českobrodské matriky nemá ani kování, ani spony nebo zlatý vlys. Kromě vlastních desek obalu a prázdného folia, vloženého před vlastní korpus alba po restauraci, obsahuje ve svém celkovém rozsahu 229 folií. Původní foliace je neúplná, ze záznamů restaurátora rukopisu z roku 1970 vyplývá, že řada folií byla vytržena; naznačuje to již ostatně téměř vystřížené folium č. 101.

Rovněž pořadí zápisů v matrice naznačuje, že sem byly údaje zanášeny poměrně nahodile, podle libovůle jejich zapisovatelů: z hlediska chronologického tu vůbec neplatí zásada, že by na foliích pořadím nižších byly zapsány informace vztahující se k činnosti literátů z doby dřívější, tyto jsou naopak zachyceny na přeskáčku, ve značně chaotickém pořadí.

Pokud se týče chronologie zápisů, od roku 1596, kdy byla matrika založena, pokračuje celkem pravidelná evidence přijatých literátů, jejich sňatků, úmrtí a výčtu narozených dětí až do roku 1643. Pak zápisy pokračují od roku 1656 a již nepravidelně zaznamenávají evidenci svých přijatých členů až do roku 1776. Na konci alba nechybí ani index – jmenný rejstřík literátů, sestavený podle abecedy, evidující rovněž jejich příjmy.⁶⁰

Vzhledem k tomu, že jaroměřská matrika zůstávala prakticky až do současné doby stranou zájmu, svou pozornost bych nyní chtěla zaměřit na konkrétní obsah jaroměřského literátského alba. Z důvodů časových je pochopitelné, že Vám nyní nemohu předčítat jednotlivé zápisy.

Předpokládám, že v budoucnosti – vzhledem k tomu, že se jedná o doklady činnosti jedné z nejvýznamnějších literátských družin fungujících v průběhu 16. až 18. století – dojde ke kritickému vydání obou unikátních materiálů. Díky nim si budeme moci udělat mnohem ucelenější představu o fungování, hospodaření a kontaktech mezi jednotlivými bratrstvy ve sledovaném období.

Ve svém výkladu, týkajícím se vlastního obsahu, bych se teď soustředila na několik důležitých údajů vztahujících se k vlastním pravidlům fungování jaroměřského literátského bratrstva. Tak jako u českobrodského alba, i v případě jaroměřské matriky jsou na samotném začátku vyjmenování jeho významní reprezentanti, kteří se zasloužili o jeho založení. Konkrétně se jedná o následující

⁶⁰ Viz folie označené číslem 344 až 348.

jména: pan Václav Bystřický ze Studnice, císařský rada, pan Mikuláš Chudek, primas města tohoto, pan Václav Prokůpek, radní, a pan Jan Bubenský.

Po nich následují údaje, z nichž lze vyčíst náklady na pořízení tohoto alba. Jmenovitě tu stojí: „Tato vzácná kniha pamětní, již jest titul Album nazváno, založená a v městě Hradci Králové svázaná, na kterouž papíru půl rysu koupeno a od svázání dáno 32 grošů českých jest. Od sepsání a sem vepsání předmluvy, leges a jiných věcí, dána jest 1 kopa grošů českých. Léta 1597 v outerý po památce Svatých Tří Králův, od urozené paní Mandaleny Strakové z Nedobylic koupena jest k kůru a konventu literátského louka za Jezvinami, za sumu 52 grošů českých hotových.“

Pak pokračuje obligátní výchovně zaměřená předmluva a na foliích 9 a 10r jsou dále uvedena jména představených bratrstva, kteří se roku 1589 usnesli na jeho statutech: viz „Leges D. Literatorum Magistratus seu Praefecti eorundem a tota societate recens electi: Sacrae Caesareae Maiestatis Iudex Venceslaus Bystricky a Fontibus, Venceslaus Prokupek, Nicolaus Chudek, Iohannes Bubenius, Severinus Lossticenus a Libano. Leges et Statuta societatis literariae Iaromierzicis albim, 21. (vigintauno) Novembris conscripta et 24. (vigintaquarto) ejusdem mensis, a Dominibus Fratibus Praedictae Societatis confirmata plenaeque recepta. Anno 1589.“⁶¹

Na foliích 11 až 16 pak je sepsáno 11 článků literátských pořádků, o jejichž obsahu bych Vás nyní ráda informovala.

Artikule literátského bratrstva z Jaroměře:

I. Articulus Primus.

Předně a i nejprve, aby jeden každej podle své nejvyšší možnosti nato se snažil, kterak by skrze něho Pán Buoh ctěn a veleben byl; a to sobě začasť ku paměti přivozoval, že z darův sobě od Pána Boha propůjčených a daných, by pak dosti skrovní byli, v den poslední soudný, postavíc se před tváří Syna Buožího, hrozný počet vydati musí. Protož jeden každý z povinnosti křesťanské a závazku na křtu Pánu Buohu učiněného chval Buožích a spasení duše své vyhledávati se vši snažností má. To pak lépeji dítí se nemuože, jako v chrámě Buožím a v společnosti církevní; kdežto od mnohých jedněmi ústy Pán Buoh vzýván býti má: Tak jakž Písma svatá, vzláště pak žalmové svatého Davida nám to ukazují.

Secundus.

Druhé. Aby jeden každý do chrámu Páně přijdouc všecken se ku pobožnosti oddal a zanechaje všelijakých marných a zbytečných myšlení, to u sebe rozjímal, že jest nepřišel před nějakého světa monarchu smrtedlného: (Před kteréhož sice předstupující s vostrachem a i hrůzou přichází) než před Pána Buoha

⁶¹ Z těchto údajů je dobře vidět, že matriku si literáti pořídili až po několika letech své činnosti a pak do alba dodatečně sepsali své pořádky a statuta.

Bratrstva

všemohoucího, nebe i země i všech všudy věcí stvořitele, a že na jeho posušky, spůsobu a činy a všechna předsevzetí netoliko lidé smrtedlní, ale velebná a svatosvatá Trojice i všickni anjelé Boží patří. A tak aby vnitř i zevnitř na sobě nic jiného neukazoval, jediné to, že všecken k chválám Buožským, k poslouchání slova Buožího a vysledování spasení svého, přihotoven jest.

Tertius.

Třetí. Věda tehdy jeden každý, jak vedle své povinnosti Pána Buoha ctíti má, povinen bude, aby všelijaké lenosti zanechaje, hned brzo po zvonění do chrámu Páně šel a na místě jemu náležejícím bez všelijakého nabádání najíti se dal. Znajíc i to, že Pánu Buohu všemohoucímu, otci nebeskému nic milejšího nad dobrovolnou službu bejti nemůže, tak jakž svatý David patně v žalmu CXX, též v CXXXIII, v CXXXIII a jinde to ukazuje; v pravdě urazití se tuto některým sluší, kteříž majíce brzo v kostele bejti a dobrej příklad na sobě jinejm dáti, toho zanedbávají. Anobrž nerci-li urazití, ale i uleknouti se hněvu Buožího mají, že hřivnu tu, které Pán Buoh jim z své milosti svěřiti a propůjčiti ráčil, jako onen netěžnej⁶² Pána svého služebník, zakopávají.

Quartus.

Čtvrté. Že pak darové Buoží a hřivny, jimiž Pán Buoh jednoho každého z lidí dařiti ráčí, ne při všech jsou jednostejní a rovní proto, že Pán Buoh vedle svého božského uložení těmi vládnouti a jednomu víc než druhému jich udělovati ráčí. Z té příčiny, poněvadž ne všickni mezi námi literním uměním a známostí rozličnosti spěvu vedle umění musiky obdařeni jsme, takto v tomto čtvrtém artykulu se řídití budeme: Každého dne Páně nedělního, i v svátky vejroční a apoštolské, hned jakž by po sezvánění bylo, abychom se na kruchtě literátské všickni veřejně, i ti, kteří čisti neumějí, krom osob ouřadních, kteříž by pro nenadálou mimo naději potřebu obce v stolicích svejch i na místě jinejch pozůstali, najíti se bez všelijaké vejmluvy dali a tudy povinnosti své křesťanské dosti činiti, hleděli. Tak, aby v jednu neděli Páně od nás všech jedním hlasem, totiž chorálem, a druhou rozličnostmi hlasův, vedle povahy musiky, cantu figurativo v chrámě Páně Pánu Buohu slouženo a s pobožností spíváno bylo.

Quintus.

Páté. Takové spívání a jména Buožího oslavování, kdož by koli z nedbalosti, vožralství aneb lenosti zaspal a na kruchtě literátské aneb v stolicích ouřadních v kostele spatřín nebyl, ten každý, buď on osoba první, prostřední aneb poslední, aby do pokladnice literátské, jestli by dokud se Introitus, Kyrie a Et in

⁶² Srov. *Staročeský slovník, na – objěti se*, Praha 1977, heslo: „netěžný“ = adjektivum k těžný = neobdělávaný, nevyužívaný; v daném kontextu má význam neužitečný.

terra spívá, nepřišel, 3 peníz⁶³ český, a kdyby Alleluja, Prosu a Patrem zmeškal, 6 penízů českých, a pakli by k kázání a k Sanctus přijít zanedbal, tehdy 9 penízů českých pokuty mladším, z kterých každého týhodne starším od nich počet činěn, a co od koho se kdy přijme, to do register obzvláštních poznamenáno býti má, dáti povinen byl. A té žádnému, buď on kdokoli, přehlídáno býti nemá, protože Syna Buožího i to poručení jest, aby nechtějící dobrovolně přinucováni k dobrému aspoň byli.

Sextus.

Šesté. Až posavad, co by k té cti a chvále a rozmnožování jména Božího i také spasení našeho přináleželo, v krátkých artykulích obsaženo jest. Nyní, jak a kterak mezi sebou a k sobě vespolek chovati bychom se jměli, za slušné vidělo se položiti. Předně: páni starší aby pobožnejm a příkladnejm životem jiné pány bratry předcházeli, je kdyby, an něco takového před sebe mimo dobrej spůsob berou, kdekoliv spatřili, otcovským napomenutím od toho odvozovali: mladší naproti tomu jich dobrého napomenutí, znajíc jich lásky k sobě náchylnost, uposlechnouti a jich ušetřovati povinni byli.

Septimus.

Šedmé. Nadevšecko pak svornost a lásku abychom mezi sebou upřímnou jměli a jeden druhého bez ošemetnosti pro zachování předně rozkazu Krysta Pána, jenž velí milujte se vespolek. Potom i pro rozmnožení tohoto poctivého konventu literátského, poněvadž i Duch Buoží skrze ústa svatého Davida praví, že v svornosti a lásce bratrské mezi sebou přebývajícím P[án] Buož žehnati a summou všecko dobré dávatí ráčí.

Octavus.

Osmé. Jestliže by se pak kdy mezi námi z křehkosti lidské co toho přihodilo, a nějaké nedorozumění, jakž pak přirození našeho hudloba⁶⁴ a nestatečnost i na apoštolích Páně se spatřuje a vidí, mezi spolubratry vzešlo, tak že by jeden druhého z povinnosti křesťanské vystoupě, uhaněl neb nařekl, i poněvadž při poctivém každém cechu nedorozumění a pohodnutí spolucechovních, prostředkem starších k upokojení a k přetržení přichází, nadto mezi námi to za řád dobrej nařizujem: Když by se co toho mezi námi z nesvornosti přihodilo, aby skrze pány starší všeliké takové záští k porovnání a k upokojení přicházelo. A pan purkmistr, páni jakožto přední páni spolubratří vedle chvalitebného měst království českého v tom se též tak zachovávají, nemají žádného spolubratří literátských, kterýž by jináč se zachoval a poběhna pánův starších spolu s bratrem svejm ku

⁶³ V textu zkratka d. = denarius, používaná pro peníz⁶³ čili části groše.

⁶⁴ Srov. Jan PETR (ed.), *Josef Jungman, Slovník česko-německý, díl I. A – J*, Praha 1989, heslo: „hudlugi et hudlařugi, owati...“ (z něm. Hudeln) = nepořádně činiti neb vésti, bříditi, kaziti.

právu přistoupiti chtěl, před sebe dopouštěti, obsílati. Protože velice chvalitebná na tomto světě věc a Pánu Buohu líbezná jest, takovým spuosobem nesnáze lidské přetrhovati a všech podpal⁶⁵ zbavovati.

Nonus.

Deváté. Ačkoliv předešle v tomto konventu toho, čemu nyní chceme, obyčej nebyl: však poněvadž to k lásce křesťanské a bratrské znamenitě přináležeti uznáváme, i toho nepomíjejíce, takto mezi sebou nařizujem: Kdyby na kterého z našich Pán Buoh nemoc těžkou, takže by opatření od bližních svých vzlášt' spolubratr od spolubratrstva potřeboval, dopustiti ráčil, tehdy láskou bratrskou a křesťanskou vedeni jsouce, jeho opouštěti nemáme, ale pořádkem, tak jakž v registřích poznamenání stojíme, ve dne osoba jedna, v noci pak dvě, jak pro potěšení a napomenutí spasitedlná, tak pro dokázání lásky bratrské a skutkův milosrdných, odplatu Pánem Buohem přinášejících, jej opatrovati povinni budeme. Jestliže by pak někdo pro zaneprázdnění svá v tom se bratru svému osobně propůjčiti nemohl, i aby za příčinou jeho spolubratr v takové potřebě opuštěn nebyl, ten každý místo své osobou hodnou vyplniti povinen při něm bude.

<Kdož by pak koliv svýmyslně, an mu se časné znáti dalo, k hlídání a se usejití nedal, pokuty mezi sebou jsouce v shromáždění, pět grošův bílých jsme uložili.>⁶⁶

Decimus.

Desáté. Kdyby pak kterého z nás, buď manželku neb dítky naše, Pán Buoh prostředkem smrti z tohoto světa pojíti ráčil, i to k povinnosti křesťanské a bratrské ovšem náleží, aby to takové tělo, poněvadž někdy Pánu Buohu s námi sloužívalo a chrámem Ducha Buožího bylo, poctivě a vedle křesťanského spuosobu, od konventu a všeho bratrstva provozeno (sic!) k hrobu bylo. Protož kdyby z poručení pánuov starších pánům bratřím, mladší o takové věci dal znáti a jim o jisté hodině pohřbu toho těla mrtvého oznámil, aby každý k té hodině a k praepulsu⁶⁷ zvonění, před domem toho těla mrtvého najíti se osobně dal, a to tělo k hrobu provoditi i také komuž by od pánův starších poručeno bylo, nésti pod pokutou 1 groše českého propadení povinen byl; leč by který nejsa obesláním doma zastížen, o tom vědomosti neměl, aneb maje pilně odjíti toho vykonati, opověda se starším nemohl, ten takový té pokuty se osvobozuje: jináč činícím přehlídnta býti nemá. <Mezi tím pak kdož by těla mrtvého nésti, an mu se od mladšího znáti a věděti dalo, nechtěl a najíti se nedal, pokuty má pět grošův českých propadnouti.>⁶⁸

⁶⁵ Na daném místě má význam zbavovati se nežádoucích podnětů. Srov. k tomu *Staročeský slovník, Paběničský – pravý*, heslo: „podpáliti“, význam 2.

⁶⁶ Tato věta je ke konci 9. článku připsána dodatečně, jinou rukou.

⁶⁷ Praepuls tu má význam prvního zvonění.

⁶⁸ Tato věta jest rovněž připsána na konec 10. článku dodatečně.

Undecimus.

Jedenácté, a naposledy. Poněvadž apoštol Páně svatý Pavel propovědéním tímto I. Tym[otheovi] 4.,⁶⁹ že pobožnost ke všem věcem se hodí, maje zaslíbení nynějšího i budoucího života každého člověka, nabízejíc k pobožnosti, vede: jak tehdy tím napomenutím, tak obzvláštním Syna Buožího jistěmi prostředky k sobě zváním, lidé mnozí k Krystu Pánu a k oslavování a ctění jména jeho svatého se hrnou a o spasení duše své i bližního svého péči mají, a jak kde koho v pobožnosti křesťanské kráčeti spatřují, šlépějí těch následujícíce, po takovém dobrém dychtí. Protož kteříž by do společnosti bratrstva našeho takovým úmyslem toho při nás žádající přistoupiti chtěli, abychom je pro větší rozmnožení cti a chvály Buoží, i pro dobré a poctivé konventu našeho laskavě a dobrotivě, s křesťanským napomenutím a předložením přijali a s nimi se láskou bratrskou a tímto naším sjednocením spojili, ten takový poslušnost pánům starším připovědic má a povinen bude, což v těchto artykulích obsaženo, že tím vším se řídití a spravovati bude, připověď učiniti a pro dokázání svého v nově začatého bratrství toho příjemným jako víry skutkem, potvrditi.

Conclusio.

Závěrek. Tyto svrchu psané artykule ke cti a chvále Pána Buoha všemohoucího, k spasení duší našich, zachování mezi námi lásky a svornosti a k rozmnožení tohoto konventu se vztahující, poněvadž jsme dobrovolně a dobromyslně mezi sebou nařídili a je oblíbili. Protož jimi nyní i na budoucí časy spravovati a vedlé nich se chovati chceme a připovídáme.

Všemohoucí věčný Pán Buoh pro Syna svého milého Pána našeho Jezu Krysta rač v nás potvrditi to, což dobrého začítí ráčil, abychom v tomto našem kuoru jeho nyní chválíce, po této smrtedlnosti dostali se do onoho kůru věčného,⁷⁰ kdežto s anjely svatými a jinými pobožnými volenými, čest a chválu vzdávali bychom jemu na věky věkuov, jenžto Buoh jediný s jednorozeným Synem svým a s Duchem Svatým jest požehnaný věčně. Amen.

Na foliu 17 je zapsána oslavná latinská báseň – carmen, složená tamějším správcem školy, humanistou a přítelem již uvedeného Václava Bystřického ze

⁶⁹ Narází se tu na první pastorální list sv. apoštola Pavla spolupracovníku Timoteovi, kde je v kapitole 4, ve verši 7. a 8., v pasáži proti bludařům zdůrazněna úloha zbožnosti: „Cvič se ve zbožnosti. Cvičení těla je užitečné pro málo věcí, avšak zbožnost je užitečná pro všechno a má zaslíbení pro život nynější i budoucí...“ Viz *Bible*, s. 200.

⁷⁰ Hlavní písař těchto článků je v grafice značně nejednotný: jednou je v textu psáno „Buoh“, jindy „Buh“; jednou „kuor“ – po druhé „kur“. Autorka se při přepisu držela tvarů, jak byly zapsány v originále. Za cenné připomínky děkuje kolegovi Janu Pařezovi, Ph.D.

Studnic a Jiřího Carolida, Davidem Origenem.⁷¹ Její volný překlad do češtiny zní následovně:

Píseň

o mužích, kteří prosluli urozeností, prozíravostí a moudrostí
a v této naší domovině Jaroměři nad Labem stáli v čele
při chválách Boha nejlepšího a největšího:
o starších a celé této literátské společnosti,
i o jejich ctihodných a nejmilejších přátelích,
v uctivosti jsem sepsal.

Císařský prétor Václav Bystřický, jenž odvozuje svůj starobylý původ a
význačný a slovutný rod ze Studnice,
jak dosvědčují dávné památníky jeho předků
všude po širých moravských krajích;
jako vyniká tento urozený [muž] svými úspěchy nad občany,
tak je předchází i usilovnou zbožností a stejně tak bázní Boží.
Muž vážený a výmluvný, mocný radou, příznivec a podporovatel Múz,
který si zasloužil dosáhnout věku Nestora:
jemu blízko stojí [druh],
který nyní je první se svým názorem v posvátném senátu,
Václav Prokopův zvaný,
jehož hruď je bělejší než mléko a nepošlapaný sníh.
K těmto dvěma se připojuje jako jejich druh onen ctihodný
stářím a v této vlasti rovněž velmi vážený muž,
proslulý výmluvností, Chudek Nikolaus. K nim
své nadání připojuje v umění velmi vzdělaný Johannes
Bubenius, připojený k nám láskou Theseovou,
již od útlého věku hodný toho,
aby byl veleben ústy velkých mužů, ne malý zajisté i on.
Tito čtyři muži, významní zbožností, bázní k Bohu a statečností,
zástupu, který Phoibos živil ve svých slavných jeskyních,
jenž především pečuje o slávu a chválu Boží,
posvátným vedením v čele stojí
a namáhají se ku prospěchu četných věcí:
je po pořádku následuje shromáždění ostatních bratří.
Ti mají rovněž nemenší ctnost ve vynikající hrudi
a nemenší zbožnost, rovněž i úctu k nebi

⁷¹ Srov. kolektiv autorů, *heslo: „Origenes, David“*, in: Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě, IV. svazek, N-Ř, Praha 1973, s. 72, kde ovšem není tato báseň zaznamenána. Její originální podoba v latinském jazyce je uvedena v příloze, obrázky 5-6. V jaroměřském albu je o Davidu Origenovi záznam na listu No. 17.

a zdobí srdce i jiným vnitřním bohatstvím.

Synu Boží, jenž sídlíš v nejvyšším nebi,
v současném zmatku věcí, jež potřebují tvé slitování,
toto shromáždění těch, kteří ti modlitby zpívají, zachovej a udržuj;
zde, kde je rychlým proudem do modravého Labe
unášena od vrcholků našich hor přicházející Úpa.

David Origenes

Od folia, označeného jako List I., počíná „Catalogus a pořádné poznamenání jmen Pánův literátův slavného konventu a kůru literátského v městě Jaroměři nad Labem. A nejprve pánův starších se jmény manželek, a dítek jednoho každého z nich.“

Zápis na foliu 114 verso je zajímavý tím, že je zachycen formou latinského epigramu a pochází pravděpodobně od jednoho z příslušníků jaroměřského literátského kůru, jenž se podílel na utváření jaroměřské matriky. Dvojitá narážka v textu na osobu jménem Juliš, již má být autor epigramu vděčný za duchovní podporu, poukazuje patrně na Jana Juliše, který byl v Jaroměři od roku 1628 do roku 1637 angažován ve funkci radního mladšího písaře. Svou úřednickou kariéru pak zakončil jako hlavní městský písař, až do své smrti v roce 1653.⁷²

Epigram v českém překladu⁷³ vypadá následovně:

Epigramma, které jsem vytvořil jako
nadpis knihy, pojednávající o mých pánech mecenáších,
kteří jsou vynikající geniem, osvědčení svatou zbožností,
jasná světla fora [obce], čestná světla sboru,
pánové; skrze něž Jaroměř kvete jako zelená palma,
chválou a ozdobou až ke hvězdám zvedá svou hlavu.
Sem pospěšte, mužové, ať vás dlouhé prodlení nezdrží.
Věčné paměti zde svá jména dejte.
Já jsem ten, jenž již dávno za křovinami jsem se skrýval,
nepěstěný, žádné cti nehodný, rozedraný.
Přece však již bdělou péčí i snahou, uměním svázaný,
Juliši, díky tobě chválou a leskem slynu.
A ještě větší potom budu slynout;
ať nikdo nedoufá, že o sobě nepravdy mluvím,

⁷² Srov. A. KNAPP, *Paměti*, kapitola XII. Osoby úřední a jinak vynikající mezi r. 1618 až 1670, s. 127.

⁷³ Jak již bylo uvedeno výše, překlady latinských textů do češtiny vytvořila PhDr. Markéta KORONTHÁLYOVÁ. Latinská podoba epigramu je uvedena v příloze, obrázek 7.

Bratrstva

vždyť o mě v pověstech budou vyprávět věštkyňe.
Pospěšte, muži; ať nejsem více na prázdném papíře.
Zde paměti věčné svá jména dejte.
Svá jména dejte i vy, otcové: a také věčné matky,
aby vaše potomstvo mělo, co zde bude číst.
Dejte je sem Matce, kterou zákon společný neváže,
a budoucí pověst o vás ve věčné paměti zůstane.
Milý budu všem; ten, který mě k tomuto užívání zformoval,
Juliš, je milý foru [obci] i sboru.
Aby jak vaše, tak i jeho sláva v pověsti rostla,
skrze mě také ať na světě kvete věčná oslava.
Již se vám poroučím, má srdéčka, patroni.
Jim, ó Kriste, přej, přestaň pero, již dost.

G. C. CZ⁷⁴

Jak již jsem naznačila výše, jaroměřská matrika představuje jedinečný pramen, jehož obsah Vám nemohu tak detailně tlumočit, neboť na jeho zpracování se ještě pracuje. Každopádně demografické údaje, obsažené v albech a evidující svatby, narození dětí a úmrtí v rodinách jednotlivých literátů, představují cenný dokumentační materiál k dobové skladbě obyvatelstva obou měst v průběhu konce

⁷⁴ Jméno autora epigramu, známého pouze podle této zkratky, se mi dosud nepodařilo rozluštit. Tato latinizovaná zkratka jména a příjmení bezpochyby v latině zběhlého příslušníka jaroměřské vzdělanecké vrstvy není ztotožnitelná s žádným členem jaroměřského literátského kúru, o němž je zmínka v jaroměřském albu. Není evidována ani v současné databázi cizojazyčné novověké bohemikální produkce na CD ROMu, vypracované pod redakčním vedením PhDr. Anežky Baďurové, zaznamenávající i tvorbu latinských humanistů. Srov. Anežka BAĎUROVÁ, *Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků z let 1501 – 1800. I. Produkce tiskáren na dnešním území České republiky v 16. a 17. století*, Praha 2003, srov. zejména věcné rejstříky k tiskařským bohemikům 16. století: En – Epig a 17. století: Epig – Epita. Vzhledem k tomu, že se uvedená zkratka nedá ztotožnit s žádným jménem obsaženým v takto evidované tištěné latinské produkci, zdá se, že se musí jednat o příležitostnou, místní tvorbu, spjatou právě jen s oslavou mecenášů jaroměřského literátského sboru. Soudě dle jmenného rejstříku na konci jaroměřského alba, citovaná zkratka G. C. CZ se z uváděného soupisu nejvíce podobá zkrácenému tvaru jména a příjmení latinského humanisty Jiřího Chudka, pocházejícího z Jaroměře. Srov. heslo: „*Chudecius (Chudek), Jiří*“, in: *Enchiridion renatae poesis Latinae in Bohemia et Moravia cultae*, sv. 2, Č – J, Praha 1966, s. 402-406. Ten ovšem v albu není evidován jako člen jaroměřského bratrstva. Proti ztotožnění jeho osoby jakožto autora epigramu hovoří časové a věcné souvislosti: v té době byl již váženým autorem a těžko mohl být jakkoliv zavázán generačně mnohem mladšímu Julišovi, na něhož je v textu zjevná narážka. Srov. též poznámku na foliu 114 recte, že „...Létha Páně 1625 v neděli 19. Januarii, v přítomnosti urozeného pána Jeronýma Zodka z Kamenice, J. M. C. rychtáře, jakožto patrona a ochránce kúru literátského dožádaného, za pánův starších, pana Andreasa Fryštadského, pana Jana Henzelii, in consilio literatorum Jan Juliš Dvorský, služebník ouřední, přijat jest do poctivého konventu literátského, připověděvši artykulům v albo tomto obsaženým a zapsaným dosti činiti a podle nich se chovati...“

16. až závěru 18. století. Autorka tohoto příspěvku však nepochybuje o tom, že právě vyhodnocení těchto příbuzenských kontaktů může podstatně přispět k řešení problematiky migrace a možné výměny dochovaného hudebního repertoáru. Tímto bych prozatím uzavřela svůj příspěvek, s vědomím, že komplexní historické zhodnocení jaroměřské památky si vyžádá ještě mnoho mravenčí, srovnávací práce.

Soupis obrazových příloh:

Obrázek 1: Ukázka titulního listu matriky literátského bratrstva z Českého Brodu.

Obrázek 2: Ukázka XIX. a XX. článku ze statut českobrodských literátů z roku 1593 – viz v albu paginy 32-33.

Obrázek 3: Ukázka titulního listu matriky literátského bratrstva z Jaroměře nad Labem.

Obrázek 4: Ukázka první strany ze statut literátského bratrstva v Jaroměři nad Labem z roku 1589 – viz fol. 11.

Obrázek 5-6: Ukázka latinské básně Davida Origena, vyzdvihující zásluhy vedoucích představitelů jaroměřského literátského bratrstva – srov. jaroměřské album, fol. 17 r-v.

Obrázek 7: Ukázka latinského epigramu z jaroměřské matriky – viz fol. 114 v.

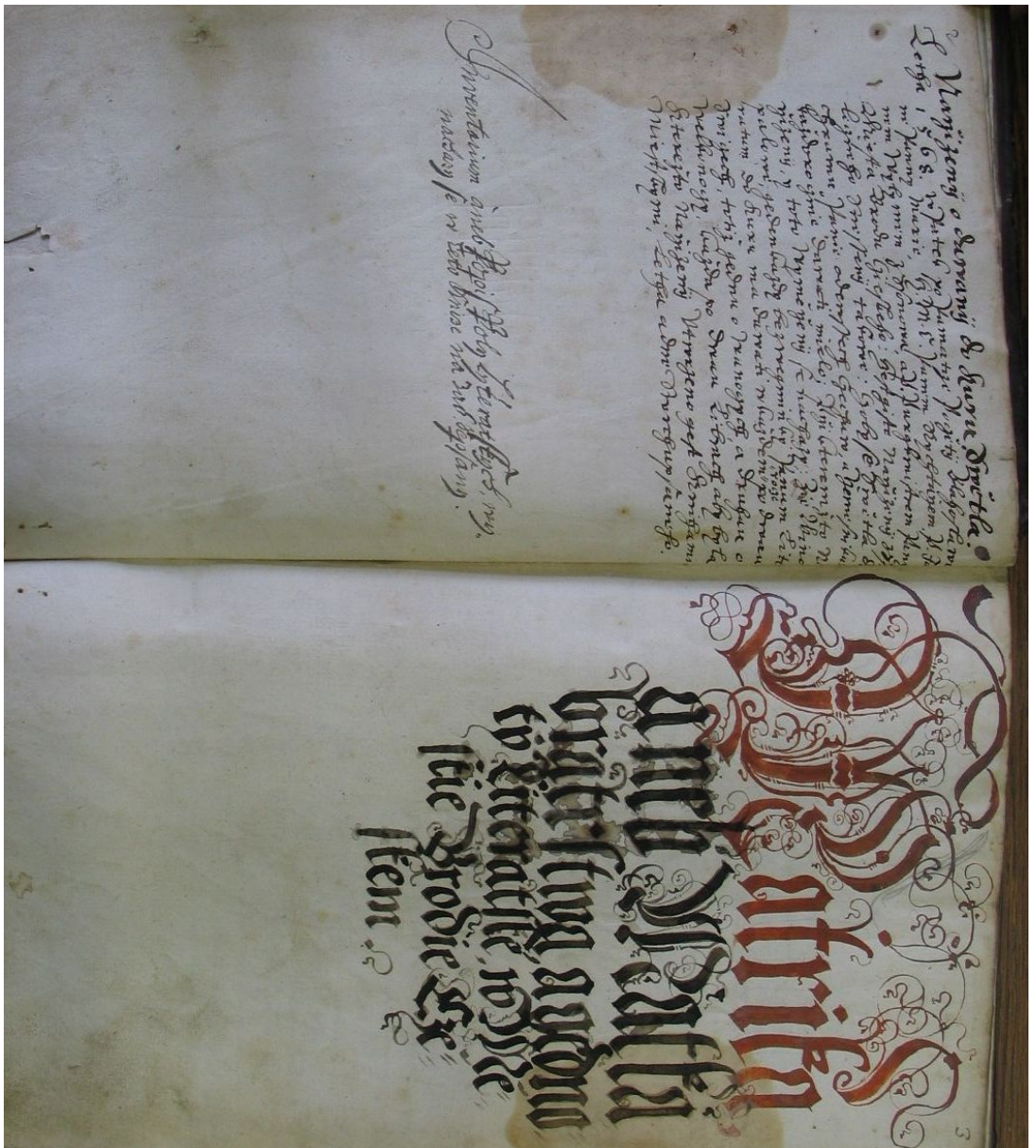
Summary:

This paper considers two important sources, connected with the activity of the literary brotherhoods in the East-Bohemian towns of Český Brod and Jaroměř nad Labem during the XVIth – XVIIIth centuries. These materials were first mentioned in Johann Gottfried Dlabacz's article „Einige Nachrichten von den sogenannten Literatengesellschaften in Böhmen“, which was printed in the tenth volume of Josef Anton Stephan Riegger's „Materialien zur alten und neuen Statistik von Böhmen“ in 1790. The paper concerns two registers, which were in the ownership of these fraternities. Both of the books contain the basic laws, important for organizing their activities, which were based on similar principles as those of the guilds, stressing the importance of the devout way of life and the discipline among the litterati. Their main tasks include regular participation in divine services, at the hours, processions and burials and providing music for these ceremonies.

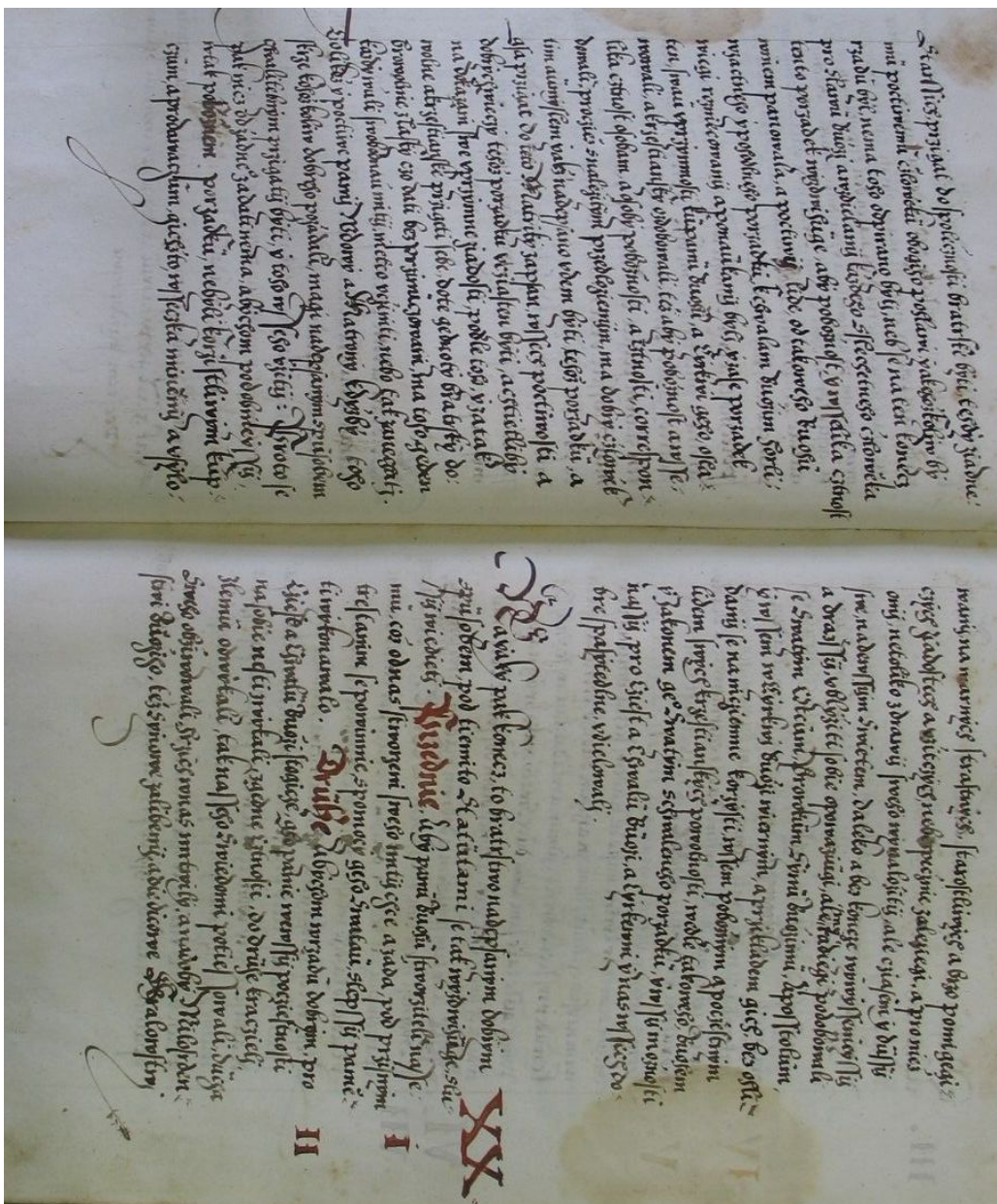
The twenty laws of the brotherhood from Český Brod are from 1593; their florid style charmingly document the later humanistic stadium of development of the old Czech language and the cultural level of the leading representatives of this community. The eleven laws of the Jaroměř litterati, from 1589, in briefer form, are published here for the first time. The two registers also include a list of the members of both brotherhoods, with interesting data on their families, recording useful demographic information on the inhabitants of both towns.

English: David Freeman

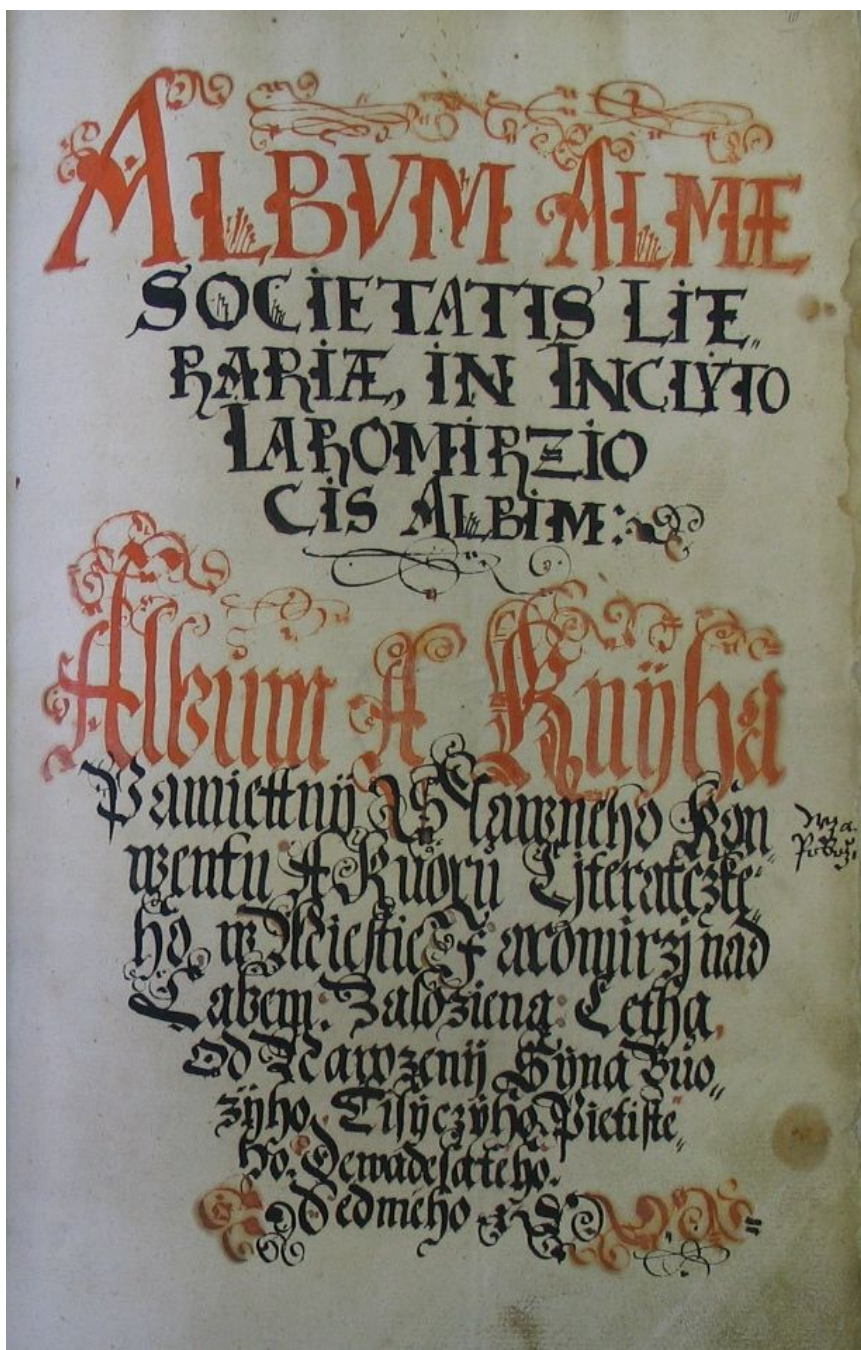
Obrázek 1: Ukázka titulního listu matriky literátského bratrstva z Českého Brodu

Obrázek 2: Ukázka XIX. a XX. článku ze statut českobrodských literátů z roku 1593 – viz v albu paginy 32 – 33

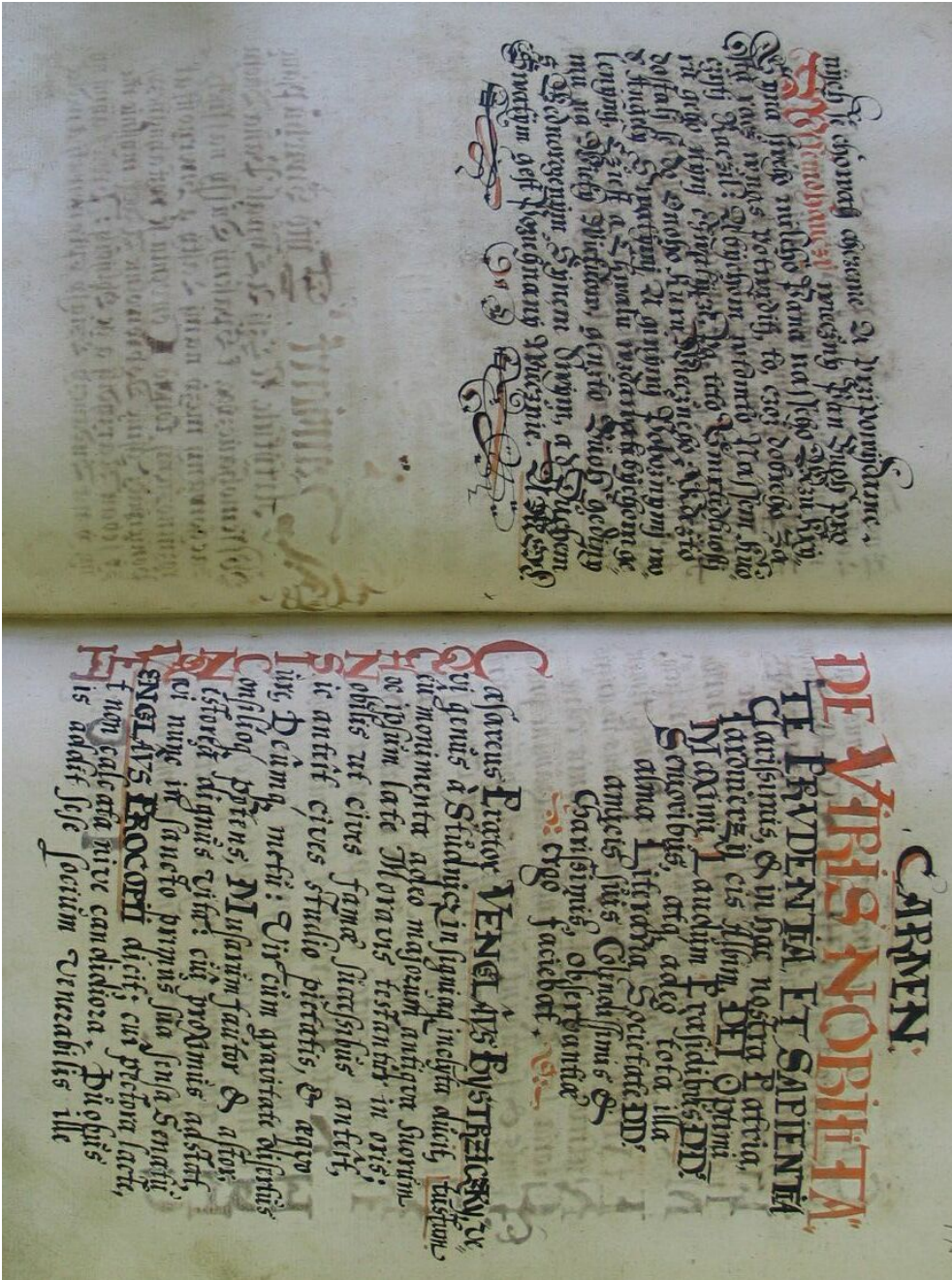
Obrázek 3: Ukázka titulního listu matriky literátského bratrstva z Jaroměře nad Labem.

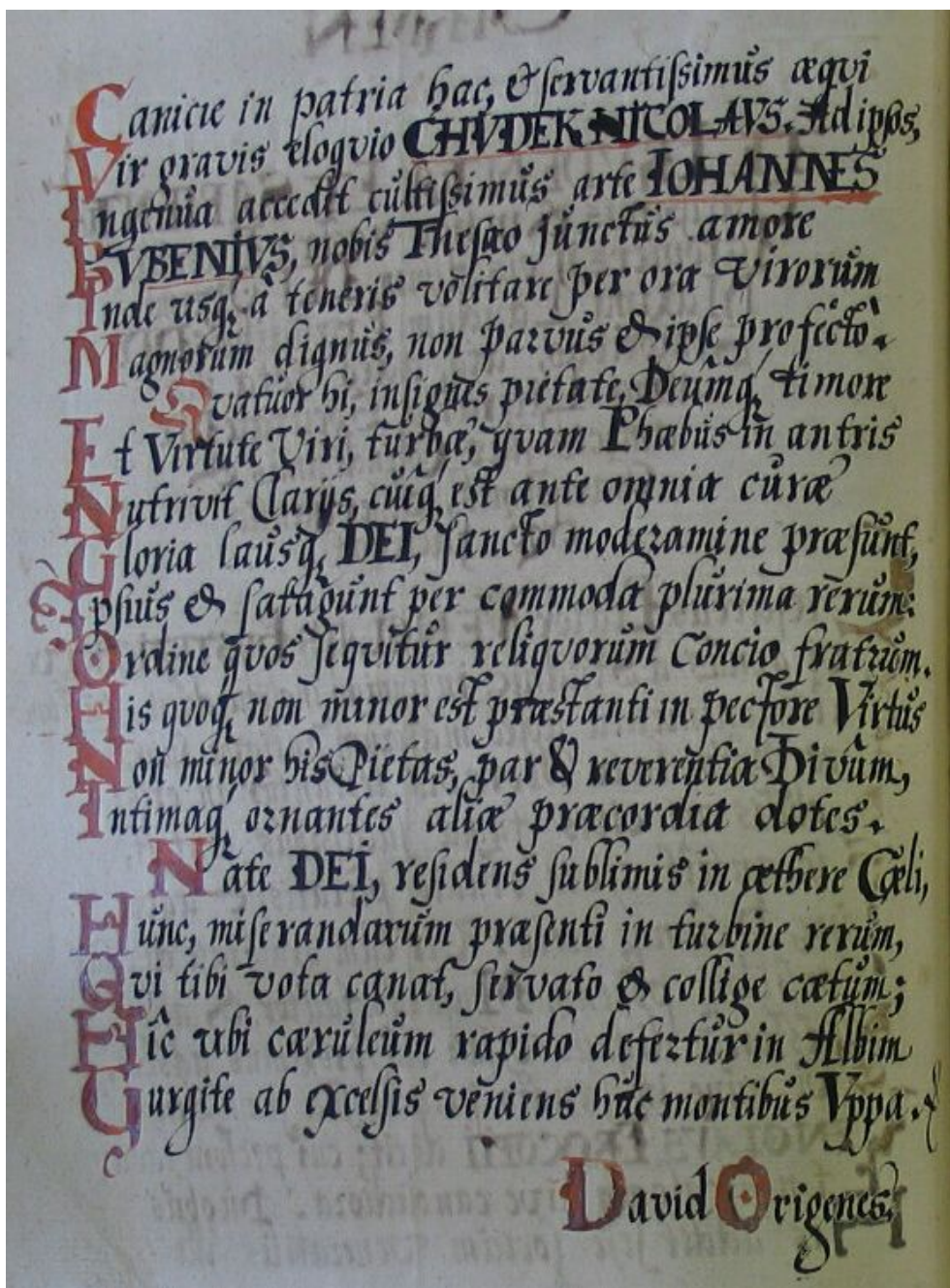
Obrázek 4: Ukázka první strany ze statut literátského bratrstva v Jaroměři nad Labem z roku 1589 – viz fol. 11

Obrázek 5: Ukázka latinské básně Davida Origena, vyzdvihující zásluhy vedoucích představitelů jaroměřského literátského bratrstva – srov. jaroměřské album, fol. 17 r-v.

Obrázek 6: Ukázka latinské básně Davida Origena, vyzdvihující zásluhy vedoucích představitelů jaroměřského literátského bratrstva – srov. jaroměřské album, fol. 17 v.

Obrázek 7: Ukázka latinského epigramu z jaroměřské matriky – viz fol. 114 v

